

**II МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**II INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

**Соціально-економічний розвиток
у контексті викликів сьогодення**

**Socio-economic development in
the context of today's challenges**

**26 червня 2024 р.
м. Одеса, Україна**

**June 26, 2024
Odesa, Ukraine**

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

II Міжнародна науково-
практична конференція

**Соціально-економічний
розвиток у контексті
викликів сьогодення**

Матеріали

26 червня 2024 р.

м. Одеса, Україна

**EASTERN EUROPEAN
CENTER FOR SCIENTIFIC
RESEARCH**

II International scientific
and practical conference

**Socio-economic
development in the context
of today's challenges**

Proceedings

June 26, 2024

Odesa, Ukraine

Соціально-економічний розвитку контексті викликів сьогодення : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Східноєвропейський центр наукових досліджень (Одеса, 26 червня 2024 р). Research Europe, 2024. 105 с.

До збірника ввійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Соціально-економічний розвиток у контексті викликів сьогодення", яка відбулася 26 червня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робоча мова конференції: українська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

UDC 33

Socio-economic development in the context of today's challenges : proceedings of the II International scientific and practical conference / Eastern European Center for Scientific Research (Odesa, 2024, June 26). Research Europe, 2024. 105 p.

The collection includes the proceedings of the II International scientific and practical conference "Socio-economic development in the context of today's challenges", which took place on 26th June 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working language of the conference: Ukrainian.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

© Eastern European Center
for Scientific Research, 2024
© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ
TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

Азьмук Н. А.

Роль трансферних навичок у повоєнній
реінтеграції людського капіталу на ринку праці. 9

Гуляєв Ю. Є.

Економічні наслідки міграційних процесів в Україні. 11

Микитенко В. В.

Інфраструктурна основа управління природно-
ресурсними активами за домінантами концепту
системного упорядкування природно-
господарських відносин. 15

Самойленко Б. В.

Євроінтеграційні процеси на ринку логістичних
послуг: аналіз розвитку та функціонування. 20

Цегелик Г. Г., Цегелик М. Г.

Використання методу ідеальної точки для розв'язування
задачі планування виготовлення продукції. 24

СЕКЦІЯ 2. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ
SECTION 2. ACCOUNTING AND TAXATION

Кожухівський О. В.

Публічні закупівлі в Україні: сутність та значення. 28

Сук П. Л.

Нарахування амортизації необоротних активів за методом
на основі податку на прибуток від фінансової діяльності. 32

СЕКЦІЯ 3. МЕНЕДЖМЕНТ
SECTION 3. MANAGEMENT

Митрофанова А. С., Ткач Л. С.

Комплексний підхід до формування системи
управління розвитком персоналу організації. 38

Олійник Є. О.

Теоретичні аспекти конкурентоспроможності
аграрних підприємств. 41

СЕКЦІЯ 4. МАРКЕТИНГ

SECTION 4. MARKETING

Авраменко Р. Ф.

Маркетингове забезпечення діяльності підприємств з виробництва насіння гарбуза..... 44

Масило А. Ф.

Розвиток маркетингового потенціалу фермерських господарств Волині..... 47

СЕКЦІЯ 5. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

SECTION 5. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Бира І. Р.

Концептуальні положення цифрової мобільності як професійної компетенції публічних службовців..... 52

Косенко М. С.

Етапи розвитку електронної демократії в Україні..... 54

Матохнюк О. Д.

Дефініційний аналіз дослідження поняття "професіоналізація публічної служби"..... 58

СЕКЦІЯ 6. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

SECTION 6. AGRICULTURE

Фурман В. М., Мороз О. С., Люсак А. В., Зінкевич А. Р.

Вивчення реакції сої на використання мікродобрив АгроЗАР..... 62

СЕКЦІЯ 7. ПРАВО

SECTION 7. LAW

Пустовіт Ю. Ю.

Принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки..... 66

Хороновський О. І.

Визначення напрямів державної політики щодо забезпечення інтересів України у сфері захисту критичної інфраструктури від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань..... 71

Шестак Л. В., Пузирна Н. С.

Аналіз недоліків правового регулювання діяльності
Бюро економічної безпеки України як спеціального
органу публічної влади. 76

СЕКЦІЯ 8. ФІЛОСОФІЯ

SECTION 8. PHILOSOPHY

Андріанов А. Є.

Екобезпека України у світлі цивілізаційного поступу. 81

Махиня Д. В.

Феномен безпеки у XXI ст. соціокультурний
та екзистенційний вимір. 85

Нікітін А. С.

Державно-громадське партнерство в
Україні: соціально-філософський аналіз. 89

Перов Д. А.

Культурна спадщина у цивілізаційних протиріччях
XXI ст.: соціально-філософський аналіз. 93

Пономаренко І. В.

Філософські засади управлінських моделей
в умовах соціальної турбулентності. 97

Скубанов Б. І.

Філософські засади культурної дипломатії
України у протиріччях цивілізаційного розвитку. 101

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА
SECTION 1. ECONOMICS

УДК 338.2:331.5

JEL Classification: E24

Азьмук Н. А.,
д-р екон. наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу економічних проблем соціальної політики,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ;
професор кафедри економіки, управління та адміністрування,
Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси

**РОЛЬ ТРАНСФЕРНИХ НАВИЧОК У ПОВОЄННІЙ
РЕІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА РИНКУ ПРАЦІ**

Трансферні навички (transferable skills) – це навички, що є актуальними та корисними у різних сферах діяльності та різних професійних ситуаціях [1]. Трансферні навички працівник переносить з однієї сфери діяльності для використання в іншій, або з однієї посади на іншу, або з однієї професії в іншу. Такі навички допомагають особі у кар'єрному та професійному зростанні. Трансфер навичок відбувається, також, по завершенню закладу освіти та переходу випускника у новий статус працівника, підприємця, самозайнятої особи.

В науковій літературі для опису таких навичок використовують такі терміни, як: універсальні, ключові, системні, мобільні, навички працевлаштування. Розвиток вміння переносити навички, адаптувати їх до нового середовища та застосовувати у новій сфері діяльності, іншому ситуаційному контексті може мінімізувати професійні та освітні розриви на ринку праці.

Результати опитування показують, що трансферні навички, що необхідні галузі, на думку керівників компаній, включають навички постійного навчання (84%), навички співпраці (81%), навички спілкування (81%), навички критичного мислення під час розв'язання проблем, пошуку рішень (79%), і креативність (78%). Опитування проводилося у різних секторах економіки серед локальних, національних та міжнародних компаній Індонезії [2].

На практиці вміння застосовувати навички, отримані в одній сфері діяльності в іншій залежить, з одного боку, від працівника, його гнучкості, спроможності до адаптації, відкритості до змін, а з іншого боку, від сприятливості організаційного клімату, робочої групи, правил, політик та процедур на підприємстві. Дослідники ставлять під сумнів легкість перенесення навичок з однієї сфери застосування в іншу [1].

Існують різні підходи до визначення трансферних навичок. У звіті UNICEF (2019) трансферні навички розглядаються як сполучна ланка таких навичок: базових (фундаментальних), професійних та цифрових [3]. Програмний документ UNICEF (2022) визначає та описує 12 ключових трансферних навичок, які є важливими для дітей та молоді в сучасному світі та дозволяють їм вчитися протягом життя, адаптуватися до змін та стати активними та продуктивними громадянами. Визначені трансферні навички структуровано за чотирма вимірами: когнітивний (креативність, критичне мислення, розв'язання проблем), інструментальний (співпраця, переговори, прийняття рішень), індивідуальний (самоменеджмент, резильєнтність, комунікація), соціальний (участь, емпатія, повага до різноманіття) [4].

Попри різні підходи до визначення трансферних навичок більшість науковців до них відносять: фундаментальні навички (грамотність, рахування), навички, пов'язані з людьми (комунікативні навички), навички концептуалізації (розв'язання проблем), навички, пов'язані з бізнесом (інновації), навички, пов'язані з громадою (бути частиною громади) [1]. З огляду на швидке впровадження цифрових технологій в бізнес та виробничі процеси, у робоче середовище та професійну діяльність доцільно доповнити наведений перелік цифровими навичками, зокрема такими: цифрова грамотність, взаємодія зі штучним інтелектом.

Ми розглядаємо трансферні навички як такі, що допомагають долати труднощі, адаптуватися до нових життєвих та професійних умов. Україна зазнала надзвичайних втрат людського капіталу від російської воєнної агресії, через воєнну міграцію населення за кордон та переміщення всередині країни, загибель та поранення військових та цивільних осіб, зниження доступу учнів, студентів до освітніх послуг з одночасним зниження їх якості, недовикористання професійного, наукового, інноваційного потенціалу..

Для України розвиток трансферних навичок набуває особливого значення під час адаптації людського капіталу до життя в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Це є важливою складовою успішної реінтеграції ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, воєнних мігрантів, травмованих цивільних, учнів, студентів до нових життєвих обставин в умовах воєнного стану та надалі під час повоєнної відбудови країни.

Наступні міркування засвідчують важливість розвитку трансферних навичок у названих категорій населення для спрощення процесу їх реінтеграції у суспільне життя та ринок праці.

По-перше, трансферні навички дозволяють легше адаптуватися до нових обставин людям, які зазнали травм, вимушено покинули свої домівки, вимушено змінили вид професійної діяльності, були мобілізовані.

По-друге, трансферні навички допомагають людям долати труднощі та знаходити нові можливості, підвищують свою особисту резильєнтність.

По-третє, ці навички сприяють професійному та особистому зростанню та розвитку особи через вміння переносити набуті вміння з однієї сфери діяльності в іншу, або отриманні знання у професійну сферу.

По-четверте, названі навички покращують взаємодію людини з іншими та сприяють формування нової мережі спілкування, професійну колаборацію, мережеву взаємодію та допомогу.

Водночас потрібно наголосити, що кожна з названих категорій населення потребує розробки спеціальних підходів, програмних рішень щодо їх адаптації до нових життєвих обставин, ринку праці на освіти.

Список використаних джерел

1. Nägele, C., & Stalder, B. E. Competence and the need for transferable skills. Competence-based vocational and professional education: Bridging the worlds of work and education, 2017. 739-753.

2. Ana, A., Alhapip, L., Barliana, M. S., Rahmawati, Y., & Dwiyantri, V. Transferable Skills Needed in the Workplace. Journal of Engineering Education Transformations, 2020. 34.

3. The Global Framework on Transferable Skills. UNICEF. 2019. URL: <https://www.unicef.org/media/64751/file/Global-framework-on-transferable-skills-2019.pdf> (дата звернення: 26.06.2024).

4. The 12 Transferable Skills from UNICEF's Conceptual and Programmatic Framework. UNICEF. 2022. URL: <https://www.unicef.org/lac/media/32441/file/The%2012%20Transferable%20Skills.pdf> (дата звернення: 26.06.2024).

УДК 331.556.4

JEL Classification: O15

Гуляєв Ю. Є.,
системний аналітик департаменту
проектування систем обробки даних,
Головний офіс АТ КБ "ПриватБанк", м. Дніпро
Науковий керівник:
Болгар Т. М.,
д-р екон. наук, професор

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Масштабна міграція в Україні стала одним із серйозних наслідків воєнного вторгнення росії. Фактично третина українців, порівняно зі становищем до

конфлікту, стала внутрішніми або зовнішніми переселенцями, намагаючись врятувати свої життя від воєнних дій. Згідно з прогнозами Ради Європейського Союзу, міграція внаслідок конфлікту може призвести до скорочення чисельності населення України на 24-33 %. Цей показник залежить від тривалості бойових дій та нестабільності інфраструктури [1].

Міграція населення – це механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього. Міграції класифікуються:

- на внутрішні: ті, що відбуваються між окремими адміністративними одиницями різного рівня однієї держави, містами, сільською і міською місцевістю;
- зовнішні, ті що відбуваються між державами, регіонами планети, континентами.

За видами міграція поділяється на:

- еміграцію – це виїзд громадян конкретної держави за кордон;
- імміграцію – це в'їзд іноземних громадян до конкретної держави;
- рееміграцію – це повернення колишніх, або дійсних громадян держави на свою батьківщину;
- репатріацію – це повернення людей на батьківщину, що були насильно вивезені раніше [2].

Також міграція класифікується за тривалістю і поділяється на:

- постійні (безповоротні) – це переміщення на постійне або довгострокове місце проживання;
- тимчасові – переміщення на певний строк;
- сезонні – це переміщення, пов'язані з роботою, відпочинком на курортах, кочова міграція;
- маятникові – це регулярні щоденні, або щотижневі поїздки на роботу або навчання за межі місця проживання.

Міграція виникає під дією певних чинників, таких, як:

- економічні – це пошук людьми кращих умов життя, виїзд з метою працевлаштування, освоєння нових земель та ін. (у світі налічується близько 70 млн офіційних трудових мігрантів);
- політичні, що пов'язані з війнами, зі зміною державних кордонів, з дискримінацією певних соціальних груп населення, утиском релігійних груп. Відомі певні "хвилі" міграцій, пов'язані зі зміною політичної ситуації у світі: Перша і Друга світові війни, локальні війни, дискримінація людей залежно від їх політичних поглядів, виїзд дисидентів;
- стихійні, ті, що викликані природними катастрофами: виверження вулканів, землетруси, стихійні лиха, урагани [2].

Масштабна міграція внаслідок війни в Україні має значний негативний вплив як на саму Україну, так і на країни, що приймають переселенців. Економічні, соціальні та гуманітарні виклики, пов'язані зі збільшенням кількості переселенців, потребують комплексного підходу та спільних зусиль для забезпечення стабільності, підтримки та інтеграції тих, хто постраждав від війни.

За даними Організації Об'єднаних Націй (ООН) станом на травень 2023 року внаслідок війни за кордоном залишається 8,2 мільйони українських громадян. З них, близько 3 мільйонів осіб перебуває у росії та білорусі, включаючи тих, хто був примусово вивезений [3].

Значне навантаження на бюджети країн-приймачів вимагають ефективного планування та розподілу ресурсів для забезпечення потреб українських мігрантів. Окрім того, важливо звернути увагу на інтеграцію цих мігрантів у нові суспільства, зокрема шляхом надання доступу до освіти, медичних послуг та інших соціальних програм. Координація зусиль між країнами та підтримка з боку міжнародної спільноти є важливими елементами успішного впорядкування цієї складної ситуації.

Згідно з розрахунками Національного банку України, при інших незмінних умовах, внесок українських мігрантів у випуск товарів та послуг у 2026 році в країнах, таких як Естонія, Польща та Чехія, може збільшитись на 2,2 – 2,3 % порівняно з базовим сценарієм без міграції, а в Німеччині – на 0,6 – 0,65 % [4].

Ці дані свідчать про те, що українські мігранти можуть мати позитивний вплив на економіку приймаючих країн, сприяючи зростанню ВВП, підтримці споживчого попиту та стимулюванню різних галузей економіки. Однак, для ефективного використання цього потенціалу важливо розробити та реалізувати ефективні інтеграційні програми та політики, які допоможуть українським мігрантам успішно інтегруватися в нові умови та максимізувати свій вклад у економіку приймаючих країн.

Окрім того, Україна потребує широкого співробітництва з міжнародними організаціями та партнерами для подолання гуманітарних викликів, пов'язаних із великою кількістю внутрішньо переміщених осіб. Необхідні ефективні заходи забезпечення їх потреб у житлі, здоров'ї, освіті та професійній підготовці з метою створення умов для їх повноцінного включення в суспільство.

За даними Світового банку, очікується, що до кінця 2023 року приватне споживання скоротиться на 50% порівняно з минулим роком. Це явище, а також обмеження можливостей експорту української продукції, негативно впливає на інвестиційний клімат [5].

Рівень прямих іноземних інвестицій в Україну сьогодні становить 0 %. В умовах війни показник не змінюватиметься, хоча в період післявоєнного відновлення притік прямих іноземних інвестицій буде прискореним [5].

Податкові надходження до державного бюджету зменшуються, а витрати на додаткові соціальні видатки зростають. Наприклад, сума виплат для тимчасово переміщених осіб перевищує 14 млрд грн на місяць [5]. В умовах війни та міграційної кризи спрогнозувати співвідношення податкових надходжень до ВВП на найближчі рік-два практично неможливо [5].

За причини скорочення робочої сили та старіння населення, зростання ВВП також скоротиться. Міжнародний валютний фонд (МВФ) прогнозує, що у 2024 році реальний ВВП України зросте на 4,1 %, а в 2025 році економічне зростання прискориться до 6,4 % [6].

З метою зменшення ризиків та використання потенціалу міграції, дії держави мають бути спрямовані передовсім на:

- забезпечення умов для скорочення виїзду населення на заробітки за кордон;

- захист прав громадян, які працюють за кордоном, підтримку сімей мігрантів, які залишаються вдома;

- заохочення повернення мігрантів на батьківщину;

- заохочення імміграції в Україну "закордонних українців", вихідців з України інших національностей та їхніх нащадків;

- регулювання імміграції іноземців на основі принципу "регульованої відкритості" та повної поваги до їхніх людських прав.

Передумовами досягнення цих цілей можуть бути:

- удосконалення законодавства;

- подальша реформа органів виконавчої влади у сфері міграції та забезпечення скоординованої діяльності різних відомств та органів влади всіх рівнів у сфері реалізації міграційної політики;

- розвиток співпраці з громадянським суспільством, асоціаціями мігрантів в Україні, і за кордоном;

- розвиток міжнародного співробітництва;

- поглиблення наукових досліджень у сфері міграції та удосконалення міграційної статистики.

Список використаних джерел

1. Вінокуров Ярослав. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua>.

2. Бакаев О. В., Римаренко Ю. // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / за заг. ред. Шемшученко Ю. С. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, т. 6, 2004.

3. Ситуація з біженцями в Україні. Портал оперативних даних. 2023. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

4. Туча О., Співак І., Бондаренко О., Погарська О. Вплив українських мігрантів на економіку країн-реципієнтів. НБУ, 2022. С. 7. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf.

5. Стародубов О. Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. Українська правда. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562>.

6. Жирій К. У Нацбанку розповіли, що буде з ВВП України в найближчі роки. Уніан. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-nacbanku-rozpovili-shcho-bude-z-vvp-ukrajini-v-nayblizhchi-roki12123285.html>.

УДК 338.27:519.71:330.46

JEL Classification: Q58

Микитенко В. В.,

д-р екон. наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут демографії та проблем
якості життя НАН України, м. Київ

ІНФРАСТРУКТУРНА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНИМИ АКТИВАМИ ЗА ДОМІНАНТАМИ КОНЦЕПТУ СИСТЕМНОГО УПОРЯДКУВАННЯ ПРИРОДНО- ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Об'єктивним є визнати, що розбудова та імплементація нового формату інфраструктурної основи організації управління *природно-ресурсними активами* (ПРА) в Україні передбачає створення й використання різних за природою та дією відповідного типу інституційних, правових, технологічних, екологічних та інформаційних компонентів, які забезпечують ефективне і раціональне освоєння й використання національних природних ресурсів. За урахування реалізації на практиці домінант Концепту системного упорядкування *природно-господарських відносин* [1] (ПГВ) в Україні у контексті забезпечення якості життя комплекс інфраструктурної основи має включати зважений перелік із дев'яти інфраструктур (табл. 1): а) інституційна; б) правова; в) технологічна; г) інформаційна; д) економічна; ж) соціальна; з) екологічна; к) суспільно-

політична; л) комунікаційна. Їхній склад, ідентифікація, визначення та формалізація базується на обґрунтованій змістовності шести домінант Концепту системного упорядкування ПГВ в Україні ([1,2]): 1) цілі формування та реалізації концепту; 2) суб'єкти управління; 3) детермінанти реалізації дії Концепту за синхронного використання принципів теоретичних і науково-прикладних підходів; 4) об'єкти управління та локалізації зусиль – чотири об'єкт-орієнтовані площини; 5) основні завдання концепції системного упорядкування ПГВ; 6) агрегований комплекс механізмів запровадження у практику домінант оригінального Концепту за чотирма об'єкт-орієнтованими площинами.

Таблиця 1

Основні елементи інфраструктурної основи організації управління ПРА за домінантами Концепту системного упорядкування ПГВ

№ зп	Елементи інфраструктурної основи	Конститутивно-ключові завдання і основні заходи з організації управління ПРА за домінантами Концепту системного упорядкування ПГВ
1	Інституційна інфраструктура	Створення спеціалізованих органів управління, відповідальних за координацію та контроль використання ПРА. Формування міжвідомчих комісій та робочих груп для розробки стратегій і політик у сфері <i>природно-ресурсного управління</i> (ПРУ). Підтримка науково-дослідних установ та громадських організацій, які сприяють розвитку екологічно безпечних технологій і практик.
2	Правова інфраструктура	Розробка та впровадження законодавчих і нормативних актів, які регулюють питання використання, охорони та відновлення ПРА. Вдосконалення правових механізмів, що забезпечують відповідальність і прозорість у сфері ПРУ. Забезпечення дотримання міжнародних екологічних стандартів і угод, тощо.
3	Технологічна інфраструктура	Впровадження сучасних <i>інформаційних та комунікаційних технологій</i> (ІКТ) для збору, обробки та аналізу даних про стан ПРА. Розвиток інноваційних технологій у сфері моніторингу, оцінки та управління природними ресурсами. Підтримка розвитку "зелених" технологій, які сприяють зниженню впливу господарської діяльності на навколишнє середовище.
4	Інформаційна інфраструктура	Створення єдиної інформаційної системи, яка забезпечує доступ до актуальних даних про природні ресурси та екологічний стан територій. Забезпечення відкритості та доступності екологічної інформації для громадськості, наукових установ і бізнесу. Проведення освітніх та просвітницьких заходів для підвищення екологічної обізнаності та відповідальності населення.
5	Економічна інфраструктура	Розробка та впровадження економічних механізмів стимулювання раціонального використання ПРА, таких як податкові пільги, субсидії та екологічні платежі. Підтримка інвестицій у проекти, спрямовані на сталий розвиток та охорону довкілля. Забезпечення економічної мотивації для впровадження екологічно чистих технологій і практик.

Продовж. табл. 1

6	Соціальна інфраструктура	Врахування соціальних аспектів в управлінні ПРА, включаючи залучення місцевих громад до прийняття рішень та реалізації екопроектів. Підтримка екологічної освіти та просвітницьких програм для різних груп населення. Забезпечення соціальної відповідальності бізнесу та інших стейкхолдерів у сфері ПРУ.
7	Екологічна інфраструктура	Природоохоронні території. Екологічні коридори. Екосистемні послуги. Водопостачання та водовідведення. Відновлювальні джерела енергії. Поводження з відходами. Моніторинг та оцінка стану навколишнього середовища. Екологічна освіта та просвіта.
8	Суспільно-політична інфраструктура	Інститути демократії та громадянського суспільства. Прозорість та підзвітність. Громадські ініціативи та участь. Політична підтримка та законодавча база. Міжнародне співробітництво та зобов'язання. Освітні та просвітницькі програми. Механізми конфліктного менеджменту. Фінансова підтримка екологічних проектів.
9	Комунікаційна інфраструктура	Інформаційні системи та бази даних. Інтернет-платформи та портали. Засоби масової інформації та соціальні медіа. Комунікаційні мережі та інфраструктура зв'язку. Платформи для співпраці та обміну досвідом. Моніторингові та аналітичні системи. Освітні та навчальні програми. Механізми зворотного зв'язку.

Задля переформатування інфраструктурної основи організації управління ПРА автором визнано [2,3] доцільним обов'язкову інкорпорацію та використання у структурно-функціональному модельному вирішенні Концепту таких понять як: а) "композитний комплекс заходів щодо системного упорядкування ПГВ" – об'єктивно відображає та детально розкриває авторську ідею комбінування різноманітних заходів, стратегій та програм задля досягнення поставленої мети і розв'язання багатомісних проблем; б) "агрегований комплекс механізмів системного упорядкування ПГВ", яким користуємося з метою опису та деталізації процесів впорядкування різноманітних інструментів, методів і стратегій, які спрямовані на досягнення цілей системного упорядкування у контексті забезпечення якості життя через системну організацію ПГВ. Тож, для результативного упорядкування ПГВ, з огляду на склад інфраструктурної основи, вирішальним є розбудова:

1) екологічної інфраструктури, яка сприятиме не лише збереженню природних ресурсів та біорізноманіття, але й забезпечуватиме сталість економічного розвитку й підвищення якості життя населення. Інтеграція екологічних принципів в управління ПРА є нагальною й необхідною умовою задля досягнення балансу між економічними та соціетальними інтересами і збереженням довкілля. Оскільки, вона є важливою складовою організації

управління ПРА у контексті реалізації Концепту системного упорядкування ПГВ, охоплюючи всі заходи, спрямовані на збереження, відновлення та раціональне використання екосистем і природних ресурсів України;

2) суспільно-політичної інфраструктури, яка є важливим компонентом організації управління ПРА при системному упорядкуванні ПГВ. Вона має включати такі елементи, які й сприятимуть формуванню та реалізації дієвої політики системного упорядкування, залученню громадськості до прийняття рішень, а також забезпеченню прозорості й підзвітності у сфері управління природними ресурсами. Оскільки, ця інфраструктура створює умови задля ефективної взаємодії між різними стейкхолдерами у сфері управління ПРА, забезпечуючи залучення громадськості до процесу прийняття рішень, підвищуючи прозорість і підзвітність влади, сприяючи формуванню екологічної культури та відповідальності серед населення;

3) комунікаційної інфраструктури, що є ключовим елементом організації управління ПРА, оскільки вона забезпечує ефективний обмін інформацією між різними стейкхолдерами й суб'єктами господарювання, сприяючи координації дій та підвищуючи прозорість і підзвітність процесів управління. Відтак, у контексті реалізації Концепту системного упорядкування ПГВ комунікаційна інфраструктура забезпечує результативність реалізації дії простору взаємодії усіх учасників природно-господарських відносин та стейкхолдерів територіальних господарських систем. Розбудова ефективної комунікаційної інфраструктури сприяє підвищенню якості управління природними ресурсами, забезпечує прозорість і підзвітність, залучає широку громадськість до прийняття рішень, сприяючи формуванню стійких та екологічно відповідальних підходів до використання ПРА і соціетальних активів.

У контексті розбудови та забезпечення результативності реалізації дії саме цих дев'яти інфраструктурних основ (див., табл. 1) до складу композитного комплексу заходів (репрезентує саму ідею комбінування різноманітних заходів, стратегій та програм у контексті досягнення мети з упорядкування ПГВ) і було інкорпоровано певний їхній перелік [4], щодо: а) створення та вдосконалення законодавства (введення нових законів, правил та нормативів, спрямованих на забезпечення сталого природокористування, охорону довкілля, розвиток ВДЕ та інші аспекти, що покращують якість життя населення); б) розвитку інфраструктури (у т.ч., і будівництво та модернізація інфраструктури задля забезпечення усіх верств населення вільним доступом до чистої води, енергії, транспорту, медичних та освітніх закладів, тощо); в) екологічні ініціативи (впровадження програм збереження природи, зменшення викидів

парникових газів, використання екологічно чистих технологій та ін.); г) залучення економічних стимулів (запровадження фінансових стимулів для підприємств та громадян, які займаються екологічною діяльністю та розвитком сталої економіки); д) стимулювання громадської участі та освіти (залучення громадськості до процесу прийняття рішень та освітні кампанії з екологічної та економічної освіти); тощо. Вважаємо обов'язковим передбачити у композитному комплексі і заходи щодо цілеорієнтованого системного упорядкування ПГВ [5]:

1) екосистемного високотехнологічного інструментарію реінжинірингу: а) інноваційні технології (сприяння впровадженню новітніх технологій в аграрний, енергетичний, транспортний та інші галузі, що забезпечують зменшення негативного впливу на НПС та підвищення продуктивності); б) підтримки малих та середніх підприємств; в) збалансованого використання природних ресурсів (розробка стратегій та програм); г) інфраструктурні проекти зеленого будівництва; д) створення екологічних зон та резерватів; тощо;

2) стимулювання розвитку соціо-інтелектуальних активів: а) соціального захисту; б) освіти та навчання; в) трудової зайнятості та підприємництва; г) розвитку міжнародного співробітництва та партнерства з іншими країнами та міжнародними організаціями з метою обміну найкращими практиками і ресурсами для підвищення рівня резиліентності соціо-еколого-економічних систем; д) забезпечення соціальної інтеграції та рівності, зменшення соціальної нерівності та боротьбою з дискримінацією на всіх рівнях суспільства; тощо.

Список використаних джерел

1. Микитенко В.В. Systematic arrangement of natural and economic relations in Ukraine in the context of ensuring the quality of life. *International scientific conference "World economy and civilizational progress amidst polystructural changes: economic-technological, resource, political-legal, security-social factors": conference proceedings (April 16–17, 2024. Uzhhorod, Ukraine)*. Riga, Latvia: "Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024. 284 p. [С. 143-148]. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-412-2-36>

2. Микитенко В.В. Теоретико-методологічне упорядкування природно-господарських відносин в Україні у контексті забезпечення якості життя. *Сучасне суспільство: глобальні трансформації: колективна монографія*. Харків: СГ НТМ "Новий курс", 2024. 298 с. [С. 132-145]. DOI: 10.61718/mon-2024-8.

3. Микитенко В.В. Просторовий концепт організації господарських систем в інтересах сталого резиліентного розвитку територіальних утворень. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та*

міжнародних відносинах: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. 423 с. [С. 183-185].

4. Микитенко В.В. Організація природно-господарських відносин у реконструктивному розвитку територій. *Наука та наукознавство*. 2024. № 1 (123). С. 21– 42. <https://doi.org/10.15407/sofs2024.01.021>

5. Микитенко В.В., Чупріна М.О. Місце та роль природно-ресурсних активів у просторовому розвитку господарських систем України в ресурсних обмеженнях. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2 (45), 2023. [С. 21 – 29]. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2\(45\).21-29](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).21-29)

УДК 332

JEL Classification: F02

Самойленко Б. В.,
канд. екон. наук, докторант
кафедри економіки і торгівлі,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА РИНКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ: АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Логістика є однією з форм підприємницької діяльності, яка включає перевезення, складування та якісну доставку товарів. Логістичний ринок прямо залежить від економічного розвитку та стимулює зростання інших, не менш важливих, суміжних і взаємопов'язаних галузей. Він нагадує гомогенну систему соціально-економічних відносин, яка складається з відповідних суб'єктів, мереж, ланцюгів постачання, споживачів, а також внутрішніх і зовнішніх факторів.

Вітчизняний ринок логістичних послуг має значні передумови для свого розширення завдяки вигідному географічному та транзитному положенню України між Азією та Європою [3]. Це створює унікальні можливості для розвитку логістичної інфраструктури та інтеграції у міжнародні транспортні коридори.

Сукупність логістичних процесів на території України формує транспортно-логістичний комплекс, який є ключовим елементом національної економіки та забезпечує політичний, соціальний та економічний розвиток

країни. Важливість цього комплексу підтверджується його внеском у ВВП України (близько 12%) та створенням робочих місць (приблизно 7% від загальної зайнятості населення) [10].

Управління підприємствами на ринку логістичних послуг є комплексною системою виставлення задач та цілей, координуючим механізмом прийняття відповідних рішень. Якісне управління передбачає реалізацію відповідної стратегії підприємства за умов невизначеності внутрішнього та зовнішнього середовища з метою отримання відповідного прибутку [11].

Ринок логістичних послуг формується з окремих компонентів складається з окремих елементів: транспортування, складування, надання послуг по експедитуванню вантажів з відповідним інформаційним супроводом [5].

Важливими рисами функціонування ринку логістичних послуг є: динамічність, направленість попиту, технологічність, ступінь кваліфікації та фаховості, соціально-економічні відносини між суб'єктами на ринку [4].

Якщо узагальнювати усі види та форми логістичних перевезень, то слід підсумувати, що деякі з них є поки не активні в логістичному підприємстві по причині воєнних дій. Мова йде про прямі поставки морським шляхом і авіаперевезення у підприємницьких цілях.

Зрозуміло, що у зв'язку із відтоком мешканців України в інші країни, а також з обмеження внутрішнього виробництва та постачання, суспільний вітчизняний продукт має спадну тенденцію та знаходиться на критично низькому рівні. Втрата Україною частки збуту у міжнародному логістичному сегменті, є водночас перевагою та додатковими можливостями для міжнародних компаній.

Дослідження, які були проведені компанією Impulse Consulting дали змогу проаналізувати поточну ситуацію на вітчизняних ринках логістичних послуг, що є підставою для подальших роздумів та окреслення відповідної стратегії на найближчий період часу. Резюмуючими положеннями аналітичного дослідження компанією Impulse Consulting є домінуюча роль автоперевезень.

Цей вид логістичного каналу є альтернативою морської логістичної форми. Вагомими перешкодами на шляху збільшення частки саме автоперевезеннями є напруженість та висока завантаженість і, звісно, обмеженість експорту комерційних вантажів на міжнародних пунктах пропуску.

Підсумовуючи концептуалізацію та аналітичні результати слід розуміти, що конкуренція на сьогодні з міжнародними логістичними підприємствами є не доцільною. Можливий варіант-лишень в площині синергетичної взаємопідтримки. Проте важливим та потрібним на сьогодні є урахування низки критеріїв прийнятності, які посилять стійкість та функціональне призначення вітчизняного ринку логістичних послуг.

Безпека логістичних процесів передбачає координацію та захищених маршрутів та мереж просування товарів шляхом автоперевезення або за допомогою вантажних потягів. Екологічні та соціально прийнятні логістичні послуги є якісними формами кінцевих споживчих товарів та є результатами вдалого транспортування чи перевезення.

Інноваційні технологічні засоби вантажних комерційних перевезень орієнтуються саме на вдосконалення та технологічні інноваційності транспортних засобів логістичного сполучення. Оптимізація витратної складової логістичних підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності передбачає перегляд та альтернативне застосування витратних замінників із метою збільшення прибутковості та окупності підприємств.

Фінансово-кредитні інструменти стимулювання розвитку ринку логістичних послуг є важливими засобами існування та фінансової стійкості підприємств, особливо за умов кризи. Ці критерії є надзвичайно важливими задля досягнення синергетичної взаємодії між основними суб'єктами на ринку логістичних послуг: державою, логістичними підприємствами, споживачами товарів та послуг та міжнародними конкуруючими логістичними підприємствами.

Дотримання зазначених критеріїв прийнятності забезпечуватимуть ефективний та дієвий ланцюг із постачання, споживання за умов упровадження сучасних технологічно-інформаційних, енергоощадних, економічно якісних логістичних послуг. Проте важливим завданням держави усе ж таки є: створення можливостей для інтеграції вітчизняного ринку логістичних послуг в європейський формат.

Для ринку логістичних послуг є характерним наявність системи аутсорсингу. Ця послуга є особливо актуальною у кадрових та складських питаннях. Процеси аутсорсингу в основному практикуються шляхом оренди приміщень клієнтів або замовників.

Проте в Україні система аутсорсингу на ринку логістичних послуг не є особливо розповсюдженою на відміну від країн Європи. Це пояснюється кількома причинами: недостатній рівень обслуговування; відсутність єдиної чіткої стратегії управління міжнародними логістичними процесами; відсутність досвіду у мінімізації витрат; недостатність єдиного мережевого центру керування та зручної логістичної мережі складських приміщень у великих обласних центрах – Київ, Одеса, Дніпро, Харків, Львів, Дніпропетровськ, тощо [1].

Ринок логістичних послуг є динамічним та адаптивним до змін зовнішнього середовища, що підкреслює його тісний зв'язок з електронною торгівлею. Проте, через відсутність професійних логістичних операторів, рівень послуг у регіонах країни залишається недостатнім.

Список використаних джерел

1. Авраменко О.В. Напрямки розвитку логістичного менеджменту в Україні. Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 262–267. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/18185>.
2. Гевко Р.Б., Гевко М.Р., Павлов К.В., Павлова О.М. Секційні гвинтові конвеєри для транспортування сипких сільськогосподарських матеріалів : монографія. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2023. 190 с.
3. Григорак М.Ю. Інтелектуалізація ринку логістичних послуг: концепція, методологія, компетентність : монографія. Київ : Сік Груп Україна, 2017. 513 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/47077>.
4. Гринчак Н. А. Визначення сутності та структури ланцюга поставок логістичних послуг як об'єкта статистичного дослідження. Бізнес Інформ. 2020. №8. С. 96-102. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-96-102>.
5. Кривовязюк І.В., Кулик Ю. М., Волинчук Ю. В., Перспективи розвитку ринку логістичних послуг в умовах пандемії. Ефективна економіка. 021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/89.pdf.
6. Павлов К, В., Павлова О. М., Сосовська О. С., Макарук О. В. Особливості розмитнення легкових транспортних засобів в Україні: тенденції та перспективи. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2021. № 6. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-6-7364>.
7. Павлов К.В., Павлова О.М. Іноваційно-інвестиційний потенціал транспортної галузі України. Український журнал прикладної економіки. 2020. Т. 5, № 1. С 17-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujae_2020_5_1_4.
8. Павлова О.М., Павлов К.В. Логістична взаємодія між суб'єктами газотранспортної галузі: механізм реалізації та перспективи. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія "Економічні науки". 2020. Т. 2, № 3(35). С. 46-51. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-3-5737>.
9. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Економіка": зб. наук. пр. 2016. Вип. 1(47). Т. 2. С. 35-38. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10435>.
10. Федорук Є.І. Державне регулювання логістичної сфери в агропромисловому комплексі України. Актуальні проблеми державного управління. 2017. № 1(51). <https://www.europub.co.uk/articles/derzavne-reguliuvannia-logisticnoyi-sferi-v-agropromislovomu-kompleksi-ukrayini-A-322237>.
11. Шевців Л.Ю., Петецький І. Логістичні витрати підприємства : формування та оцінювання : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2011. 244 с. <https://tinyurl.com/3xdpyub4>.

УДК 519.86

JEL Classification: C19

Цегелик Г. Г.,
д-р фіз.-мат. наук, професор,
професор кафедри математичного
моделювання соціально-економічних процесів,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів
Цегелик М. Г.,
директор ПП "Бінар",
здобувач вищої освіти, м. Львів

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІДЕАЛЬНОЇ ТОЧКИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧІ ПЛАНУВАННЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ

Метод ідеальної точки [1-3] це метод багатокритеріальної оптимізації, який базується на припущенні про наявність, так званого, "оптимального" розв'язку задачі багатокритеріальної оптимізації, який може бути знайдений шляхом перетворення багатокритеріальної задачі у відповідну скаляризовану (однокритеріальну) задачу. Під оптимальним розв'язком задачі розуміють ту альтернативу, яка забезпечує цільовій функції максимальне чи мінімальне значення.

В [1] автор геометрично на простому прикладі показує ефективність методу ідеальної точки. Насправді, при розв'язуванні практичних задач використання даного методу нашоується на значні труднощі. В доповіді нами аналізуються труднощі при розв'язанні задачі планування виробництва продукції.

Розглянемо використання методу ідеальної точки для розв'язання двокритеріальної задачі планування виготовлення продукції.

Нехай:

n – кількість різних видів продукції;

m – кількість різних ресурсів, що використовують для виробництва продукції;

c_{ij} – кількість одиниці j -го виду ресурсів, що використовується для виготовлення одиниці i -ої продукції;

a_i – прибуток від виготовленої одиниці i -ої продукції;

b_i – якість виготовленої одиниці i -ої продукції;

s_j – запас одиниць j -го ресурсу ($j = 1, 2, \dots, m$);

x_i – кількість одиниць i -ої продукції, що планується виготовити (шукані величини).

Тоді математична модель задачі є такою:

$$L_1 = \sum_{i=1}^n a_i x_i \rightarrow \max,$$

$$L_2 = \sum_{i=1}^n b_i x_i \rightarrow \max$$

за умов:

$$\sum_{i=1}^n c_{ij} x_i \leq s_j, j = 1, 2, \dots, m,$$

$$x_i \geq 0, i = 1, 2, \dots, n.$$

Для реалізації моделі використаємо метод ідеальної точки.

Приклад реалізації моделі.

Нехай треба розв'язати задачу:

$$L_1 = 2x_1 + 3x_2 \rightarrow \max,$$

$$L_2 = 3x_1 + x_2 \rightarrow \max$$

за умов:

$$\begin{cases} 3x_1 + 2x_2 \leq 12, \\ 4x_1 + 5x_2 \leq 20; \end{cases}$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

На рисунку 1 зображена множина альтернатив.

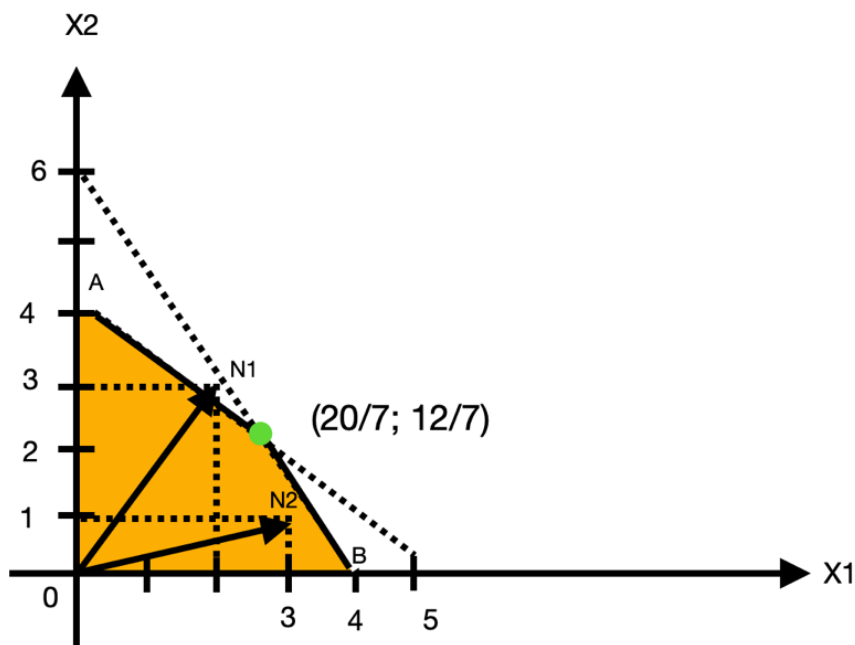

Рис. 1. Множина альтернатив

Як видно з рисунку 1 $\max L_1 = 12$ в точці A (0;4), $\max L_2 = 12$ в точці B (4;0).
 Ідеальна точка (12, 12).

Тепер розв'яжемо скаляризовану задачу.

$$L = (2x_1 + 3x_2 - 12)^2 + (3x_1 + x_2 - 12)^2 \rightarrow \min.$$

Розв'язком цієї системи є точка $(24/7; 12/7)$, яка **не задовольняє** обмеження. Тому точка мінімуму скаляризованої задачі знаходиться на межі допустимих значень. Тобто вона може бути розв'язком задач:

$$L = (2x_1 + 3x_2 - 12)^2 + (3x_1 + x_2 - 12)^2 \rightarrow \min, (1)$$

$$3x_1 + 2x_2 = 12,$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0,$$

або

$$L = (2x_1 + 3x_2 - 12)^2 + (3x_1 + x_2 - 12)^2 \rightarrow \min, (2)$$

$$4x_1 + 5x_2 = 20,$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

Розв'язуючи ці задачі методом множників Лагранжа [4], одержуємо:

- розв'язок першої задачі:

$$x_1 = \frac{48}{17}; x_2 = \frac{30}{17}.$$

Ця точка **не задовольняє** обмеження $4x_1 + 5x_2 \leq 20$.

- розв'язок другої задачі:

$$x_1 = \frac{88}{25}; x_2 = \frac{148}{125}.$$

Ця точка не задовольняє обмеження $3x_1 + 2x_2 \leq 12$.

Скаляризована задача з врахуванням обох обмежень є такою:

$$L = (2x_1 + 3x_2 - 12)^2 + (3x_1 + x_2 - 12)^2 \rightarrow \min$$

за умов

$$\begin{cases} 3x_1 + 2x_2 \leq 12, \\ 4x_1 + 5x_2 \leq 20; \end{cases}$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

Розв'яжемо задачу за допомогою методу множників Лагранжа.

Складемо функцію Лагранжа: $L = (2x_1 + 3x_2 - 12)^2 + (3x_1 + x_2 - 12)^2 + \lambda_1(3x_1 + 2x_2 - 12) + \lambda_2(4x_1 + 5x_2 - 20)$.

Тоді необхідною та достатньою умовою існування сідлової точки функції L є:

$$\frac{\partial L}{\partial x_1} = 26x_1 + 18x_2 - 120 + 3\lambda_1 + 4\lambda_2 \geq 0,$$

$$\frac{\partial L}{\partial x_2} = 18x_1 + 20x_2 - 96 + 2\lambda_1 + 5\lambda_2 \geq 0,$$

$$\frac{\partial L}{\partial \lambda_1} = 3x_1 + 2x_2 - 12 \leq 0,$$

$$\frac{\partial L}{\partial \lambda_2} = 4x_1 + 5x_2 - 20 \leq 0,$$

$$x_1 \frac{\partial L}{\partial x_1} = x_1(26x_1 + 18x_2 - 120 + 3\lambda_1 + 4\lambda_2) = 0,$$

$$x_2 \frac{\partial L}{\partial x_2} = x_2(18x_1 + 20x_2 - 96 + 2\lambda_1 + 5\lambda_2) = 0,$$

$$\lambda_1 \frac{\partial L}{\partial \lambda_1} = \lambda_1(3x_1 + 2x_2 - 12) = 0,$$

$$\lambda_2 \frac{\partial L}{\partial \lambda_2} = \lambda_2(4x_1 + 5x_2 - 20) = 0,$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, \lambda_1 \geq 0, \lambda_2 \geq 0,$$

або

$$\left\{ \begin{array}{l} 26x_1 + 18x_2 + 3\lambda_1 + 4\lambda_2 \geq 120, \\ 18x_1 + 20x_2 + 2\lambda_1 + 5\lambda_2 \geq 96, \\ 3x_1 + 2x_2 \leq 12, \\ 4x_1 + 5x_2 \leq 20, \\ x_1(26x_1 + 18x_2 - 120 + 3\lambda_1 + 4\lambda_2) = 0, \\ x_2(18x_1 + 20x_2 - 96 + 2\lambda_1 + 5\lambda_2) = 0, \\ \lambda_1(3x_1 + 2x_2 - 12) = 0, \\ \lambda_2(4x_1 + 5x_2 - 20) = 0, \\ x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, \lambda_1 \geq 0, \lambda_2 \geq 0. \end{array} \right.$$

Розв'язуючи цю систему симплексним методом [4], ввівши додаткові невід'ємні змінні y_1, y_2, z_1, z_2 , одержуємо розв'язок:

$$x_1 = \frac{20}{7}, x_2 = \frac{12}{7}, \lambda_1 = \frac{232}{49}, \lambda_2 = \frac{8}{49}.$$

При цьому $\max L_1 = \frac{76}{7}$, $\max L_2 = \frac{72}{7}$. Точка $x_1 = \frac{20}{7}, x_2 = \frac{12}{7}$ є точкою перетину прямих $3x_1 + 2x_2 = 12, 4x_1 + 5x_2 = 20$.

Метод ідеальної точки є ефективним інструментом для розв'язання задач з кількома критеріями. Описаний метод дозволяє враховувати суперечливі вимоги та забезпечувати досягнення компромісних рішень.

Метод ідеальної точки дозволяє отримати рішення, яке максимально наближене до ідеального за усіма критеріями. Цей підхід є особливо корисним у випадках, коли важливо зберегти баланс між різними критеріями.

Метод ідеальної точки рекомендується використовувати в задачах з рівнозначними критеріями, метод дозволяє підвищити ефективність процесу прийняття рішень у різних сферах діяльності.

Список використаних джерел

1. Волошин О.Ф., Мащенко С. О. Моделі та методи прийняття рішень: навч. посіб. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2010. – 336 с.
2. Цегелик Г. Г. Моделі та методи підтримки прийняття рішень в умовах визначеності: текст лекцій. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 92 с.
3. Кігель В. Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці: монографія. – К., 2003. – 202 с.
4. Цегелик Г. Г. Математичне програмування: навч. посіб. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 338 с.

СЕКЦІЯ 2. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ
SECTION 2. ACCOUNTING AND TAXATION

УДК 658.7

JEL Classification: R59

Кожухівський О. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Вінницький національний
аграрний університет, м. Вінниця

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Українська держава в умовах формування та розвитку ринкової економіки є одним із основних учасників економічного процесу не лише з точки зору виконання нею функцій контролю та регулювання, але й точки зору того, що вона виступає досить потужним споживачем товарів, робіт і послуг. У силу цього важливо забезпечити ефективне використання бюджетних коштів, виділених на публічні закупівлі в Україні, чого поки не вдавалося досягнути як до повномасштабної війни росії проти України, так й під час цієї війни [1, с. 39].

Погоджуємося з науковцями Мулик Т.О., Томчук О.Ф. та Мулик Я.І., які переконані, що "публічні закупівлі вважаються інструментом, який посилює звітність та прозорість у сфері публічного управління та адміністрування, знижує рівень корупції під час здійснення закупівель та поліпшує бізнес-клімат у державі" [2, с. 177].

Ю.І. Пивовар та В.М. Новаковець сходяться на думці, що "реалізація публічних закупівель розв'язує не тільки завдання щодо виробництва та розподілом суспільних благ, а й виступає в якості важливого інструмента економічної політики держави. В даному контексті, публічні закупівлі розглядаються як специфічний інструмент фінансово-правового регулювання правовідносин щодо формування, раціонального розподілу та ефективного використання коштів публічних фондів, що застосовуються у процесі реалізації публічного інтересу при придбанні товарів, робіт і послуг за публічні кошти" [3, с. 62].

У сучасній науковій літературі існують різноманітні підходи до розуміння сутності закупівель за бюджетні кошти, наприклад, "конкурсні торги", "тендер", "державне замовлення", "державні закупівлі", "прок'юремент",

та "публічні закупівлі", що відображають різні аспекти здійснення відповідної діяльності [3].

І.Б. Висоцька та В.М. Висоцький стверджують, що поняття "публічні закупівлі" порівняно з поняттям "державні закупівлі" є дещо масштабнішим, оскільки розширює коло установ, які через закупівельну діяльність забезпечують потреби держави або територіальної громади [4, с. 14].

Н.Г. Здирко вважає, що публічні закупівлі – це сукупність відносин між учасниками та замовниками з приводу прозорого придбання останніми товарів, робіт послуг у відповідності до державних замовлень (річного плану) з дотриманням принципів максимальної економії ефективності при умові рівності та добросовісної конкуренції [5].

Деякі науковці вважають за необхідне акцентувати увагу переважно на правових характеристиках закупівельної діяльності за бюджетні кошти. С. Паппас зазначає, що публічні закупівлі є сукупністю суспільних правовідносин, що виникають у процесі реалізації замовником публічних потреб у товарах, роботах і послугах за публічні кошти у порядку, встановленому законодавством України [4, с. 72].

Натомість інші дослідники не зводять зміст державно-закупівельної діяльності виключно до її правових характеристик. Вони вважають, що категорія "публічні закупівлі" ширша у порівнянні з категорією "державні закупівлі". В. Новаковець пропонує розглядати державні закупівлі у вузькому та широкому розумінні. Так у вузькому (з фінансово-правової точки зору) – як специфічний інструмент фінансово-правового регулювання правовідносин щодо формування, раціонального розподілу та ефективного використання публічних фондів коштів, що застосовується у процесі реалізації публічного інтересу при придбанні товарів, робіт і послуг за публічні кошти; у широкому – як публічні закупівлі – сукупність суспільних правовідносин, що виникають у процесі задоволення замовником публічних потреб у товарах, роботах і послугах за публічні кошти у порядку, встановленому законодавством України [6, с. 15].

Досить потужну групу представляють ті фахівці, які розглядають зміст державних/публічних закупівель крізь призму завдань і засобів державного регулювання господарських процесів в сучасній ринковій економіці. А. Олефір пропонує державну закупівлю визначити як "засіб державного регулювання економіки шляхом придбання на конкурентній основі замовниками товарів, робіт і послуг у господарських організацій за державні кошти, відповідно до річного плану закупівель" [7, с. 203]. О. Кулак під державними

закупівлями розуміє будь-які придбання товарів, що здійснюються державними замовниками за рахунок державних коштів [8, с. 48].

Зауважимо, що у ряді західних країн (Німеччина, Данія, Швеція) для характеристики публічних закупівель використовується термін "procurement" (закупівлі). Корепанова-Камська Д.С. пропонує визначати прок'юремент як систему організації закупівель на кошти федеральних, муніципальних бюджетів, кредити Світового банку, яка застосовується на Заході і базується на принципах гласності, справедливості, економічності, ефективності і підзвітності [18, с. 75]. За тлумаченням В. Смиричинського, прок'юремент – це конкурсна система закупівлі продукції в ринковій економіці, що базується на принципах гласності проведення торгів, справедливості товарного обміну, економічності, ефективності та підзвітності обмінних операцій, обов'язковості виконання контрактних умов [11, с. 12].

Виходячи з наведених підходів щодо розуміння сутності поняття "публічні закупівлі" та суміжних з ним категорій, вважаємо, що публічні закупівлі – це процес закупівлі товарів, робіт та послуг державними органами та організаціями, що фінансуються з державного бюджету. Основна мета публічних закупівель – забезпечення потреб держави та суспільства при раціональному використанні бюджетних коштів. У цьому процесі важливо дотримуватися принципів прозорості, рівності учасників, недискримінації та запобігання корупції.

Основними принципами здійснення публічних закупівель, відповідно до законодавчих вимог, належать: добросовісна конкуренція серед учасників; максимальна економія, ефективність та пропорційність; відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель; недискримінація учасників та рівне ставлення до них; об'єктивне та неупереджене визначення переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі; запобігання корупційним діям і зловживанням [7].

Відповідно до Закону України "Про публічні закупівлі", виокремлюють три узагальнені стадії процесу публічних закупівель:

- ідентифікацію потреби, прийняття рішення щодо того, які товари, роботи або послуги мають бути придбані і коли (планування закупівель);
- процес розміщення оголошення про закупівлю відповідних товарів, робіт або послуг, кваліфікацію постачальника (включно з аукціоном для конкурентних процедур) та підписання договору;
- процес адміністрування договору [7].

Поняття публічних закупівель стосується всіх трьох стадій. Незважаючи на те що нормативні правила регулюють більшою мірою

другий етап, усі три етапи потрібно розглядати як взаємопов'язані фази єдиного "циклу закупівлі". Щоправда, якщо ідентифікація потреби в закупівлі та адміністрування договору стосується виключно інтересів підприємства, то процес розміщення оголошення, проведення торгів та підписання договору торкається публічних інтересів [4, с. 14].

Теорією та практикою у сфері публічних закупівель встановлено, що існують два типи публічних закупівель:

– допорогова закупівля – закупівлі до 200 тис. грн на рік для товарів і послуг та до 1,5 млн грн для робіт. Для замовників, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, пороги складають 1 млн грн для товарів та послуг і 5 млн грн для робіт. Допрогові закупівлі регулюються Порядком здійснення допорогових закупівель;

– надпорогова закупівля – закупівлі від 200 тис. грн на рік для товарів і послуг та від 1,5 млн грн для робіт. Для замовників, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, пороги складають від 1 млн грн для товарів та послуг і від 5 млн грн для робіт. Надпорогові закупівлі регулюються Законом України "Про публічні закупівлі" [8].

Таким чином, серед виокремлених підходів до розуміння сутності поняття "публічні закупівлі" та суміжних з ним категорій, схилиємося до тієї думки, що значення поняття "публічні закупівлі" ширше у порівнянні з категорією "державні закупівлі" та не зводиться виключно до її правових характеристик. Вважаємо, що публічні закупівлі – це процес закупівлі товарів, робіт та послуг державними органами та організаціями, що фінансуються з державного бюджету.

Список використаних джерел

1. Стащук О., Борисюк О., Проць Н. Публічні закупівлі та їх роль в удосконаленні публічних фінансів України. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. № 3. С. 37-43. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-03-37-11>.

2. Мулик Т.О., Томчук О.Ф., Мулик Я.І. Аналітичні інструменти для контролю та моніторингу публічних закупівель. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 3 (53). С. 173-192. DOI: 10.37128/2411-4413-2020-3-13.

3. Мулик Я.І., Кожухівський О.В. Понятійно-категоріальний апарат публічних закупівель як об'єкт бухгалтерського обліку. *Ефективна економіка*. 2024. № 3. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.66> (дата звернення: 04.06.2024).

4. Висоцька І.Б., Висоцький В.М. Публічні закупівлі в Україні: сутність, необхідність та особливості проведення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 12-22.

5. Здирко Н.Г. Теоретичні підходи до визначення поняття "публічні закупівлі". *Ефективна економіка*. 2019. № 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.108. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2019/110.pdf (дата звернення: 04.06.2024).

6. Новаковець В.М. Фінансово-правовий механізм регулювання державних закупівель: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 22 с.

7. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19> (дата звернення: 25.05.2024).

8. Здирко Н.Г. Публічні закупівлі: типи та процедури здійснення. *Агросвіт*. 2019. № 18. С. 51-62. DOI: 10.32702/2306 6792.2019.18.51.

УДК 657

JEL Classification: M49

Сук П. Л.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України "Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Необхідними ресурсами, що забезпечують здійснення процесу виробництва є необоротні активи. Вони використовуються підприємствами для ведення різних видів господарської діяльності. Необоротні активи – це засоби праці, що мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) і можуть брати участь (обертатись) у процесі виробництва більше як один раз. Їх вартість протягом строку функціонування списується у витрати частинами за допомогою амортизації. Її розраховують для того, щоб збалансувати понесені

витрати і отримані доходи. Для прорахунку амортизації використовують різні методи. Зокрема, можна використовувати метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від фінансової діяльності.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства [1].

Фінансова діяльність пов'язана з одержанням фінансових доходів (дивідендів, відсотків та інших доходів, отриманих від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі) і здійсненням фінансових витрат (витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до НП(С)БО 31 "Фінансові витрати") [2; 3].

В результаті ведення фінансової діяльності підприємства можуть визначити прибуток (збиток).

Прибуток (збиток) від фінансової діяльності розраховується як різниця між іншими фінансовими доходами і фінансовими витратами. З прибутку від фінансової діяльності можна визначити податок на прибуток. Його ставка дорівнює 18 % від прибутку.

Порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств регламентується Податковим кодексом України [4], а методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності визначаються НП(С)БО 17 "Податок на прибуток" [5].

Законодавством не передбачено окремо вираховувати податок на прибуток від фінансової діяльності. Він є частиною податку на прибуток, що підприємство розраховує за результатами своєї діяльності. Його можна самостійно прорахувати в управлінському чи оперативному-технічному обліку.

Річна сума амортизації за методом на основі податку на прибуток від фінансової діяльності визначається як добуток вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обраховується діленням податку на прибуток від фінансової діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг податку на прибуток від фінансової діяльності за увесь період.

Прибуток (збиток) від фінансової діяльності розраховується за формулою:

$$П(З)ФД = ІФД - ФВ,$$

де: П(З)ФД – прибуток (збиток) від фінансової діяльності; ІФД – інші фінансові доходи; ФВ – фінансові витрати.

Податок на прибуток від фінансової діяльності обчислюється за формулою:

$$\text{ППФД} = \text{ПФД} \times 18\%,$$

де: ППФД – податок на прибуток від фінансової діяльності; ПФД – прибуток від фінансової діяльності 18% – ставка податку на прибуток.

Визначення методу амортизації на основі податку на прибуток від фінансової діяльності здійснюється за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{СППФД} : \text{ПСППФД},$$

де: СППФД – сума податку на прибуток від фінансової діяльності; ПСППФД – планова сума податку на прибуток від фінансової діяльності.

Обрахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від фінансової діяльності можна робити також за іншим варіантом:

$$\text{СА} = \text{СППФД} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПСППФД}.$$

Метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від фінансової діяльності можна обраховувати двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

По кожному виду прибутку від фінансової діяльності можна розрахувати податок на прибуток. За видами податку на прибуток від фінансової діяльності можна застосовувати окремі методи амортизації необоротних активів, зокрема на основі: 1) податку на прибутки від дивідендів одержаних; 2) податку на прибутки від відсотків одержаних; 3) податку від інших прибутків від фінансових операцій тощо.

За допомогою прикладу нарахуємо амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від фінансової діяльності.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 55000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 8 років, ліквідаційна вартість – 5000 грн. Таким чином, вартість, що амортизується, становить 50000 грн (55000 – 5000 = 50000).

Передбачається за 8 років нарахувати 485000 грн податку на прибуток від фінансової діяльності, у т.ч.: в 1-му році – 99000 грн, в 2-му році – 87000 грн, в 3-му році – 74000 грн, в 4-му році – 68000 грн, в 5-му році – 55000 грн, в 6-му році – 40000 грн, в 7-му році – 39000 грн, в 8-му році – 23000 грн.

Обрахуємо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,2041 ($99000 : 485000 = 0,2041$), за 2-й рік – 0,1794 ($87000 : 485000 = 0,1794$), за 3-й рік – 0,1526 ($74000 : 485000 = 0,1526$), за 4-й рік – 0,1402 ($68000 : 485000 = 0,1402$), за 5-й рік – 0,1134 ($55000 : 485000 = 0,1134$), за 6-й рік – 0,0825 ($40000 : 485000 = 0,0825$), за 7-й рік – 0,0804 ($39000 : 485000 = 0,0804$), за 8-й рік – 0,0474 ($23000 : 485000 = 0,0474$).

Результати розрахунку 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від фінансової діяльності узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок амортизації необоротних активів за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі податку на прибуток від фінансової діяльності

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від фінансової діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	50000	99000	0,2041	10205
2	50000	87000	0,1794	8970
3	50000	74000	0,1526	7630
4	50000	68000	0,1402	7010
5	50000	55000	0,1134	5670
6	50000	40000	0,0825	4125
7	50000	39000	0,0804	4020
8	50000	23000	0,0474	2370
x	Разом	485000	1	50000

Таблиця 2

Розрахунок амортизації необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі податку на прибуток від фінансової діяльності

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від фінансової діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	50000	99000	0,2041	10205
2	39795	87000	0,1794	7139
3	32656	74000	0,1526	4983
4	27673	68000	0,1402	3880
5	23793	55000	0,1134	2698
6	21095	40000	0,0825	1740
7	19355	39000	0,0804	1556
8	17799	23000	0,0474	17799
x	Разом	485000	1	50000

Як можна побачити з таблиці 1, 1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі податку на прибуток від фінансової діяльності забезпечує повний розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Розподіл вартості необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі податку на прибуток від фінансової діяльності реалізовано в таблиці 2.

Річна сума амортизації, розрахована за 2-м способом методу на основі податку на прибуток від фінансової діяльності відрізняється (табл. 2) від річної суми амортизації, що вирахована за 1-м способом (табл. 1). Це пояснюється тим, що при 1-му способі амортизація кожного року розраховувалась із початкової (первісної) суми, а при 2-му способі – амортизація визначалась із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів. Причому, при 2-му способі в останньому році вартість необоротних активів не розподіляється пропорційно коефіцієнту амортизації, а списується у витрати періоду.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна розраховувати за допомогою методу на основі податку на прибуток від фінансової діяльності.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка включає отримання фінансових доходів і здійснення фінансових витрат, що впливає на суму розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства [1].

Внаслідок здійснення фінансової діяльності підприємство може визначити прибуток (збиток) і розрахувати з прибутку податок на прибуток.

Прибуток (збиток) від фінансової діяльності обраховується як алгебраїчна сума інших фінансових доходів і фінансових витрат.

Податок на прибуток від фінансової діяльності обчислюється за ставкою 18 % від прибутку.

По видах податку на прибуток від фінансової діяльності можна формувати різні методи амортизації необоротних активів, що утворюються на основі: 1) податку на прибутки від дивідендів одержаних; 2) податку на прибутки від відсотків одержаних; 3) податку від інших прибутків від фінансових операцій та ін.

Визначення методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від фінансової діяльності можна здійснювати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
4. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток" (Наказ Міністерства фінансів України). № 353. (2000). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.

СЕКЦІЯ 3. МЕНЕДЖМЕНТ
SECTION 3. MANAGEMENT

УДК 331.005.95/.96
JEL Classification: M12

Митрофанова А. С.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний інститут", м. Харків
Ткач Л. С.,
здобувачка вищої освіти,
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний інститут", м. Харків

**КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Сучасне ринкове середовище функціонування підприємств стає дедалі більш висококонкурентним та сповнюється нових загроз – технологічних, економічних, екологічних, соціально-політичних. Отже, будь-яка організація прагне досягти якомога вищого рівня конкурентоспроможності на всіх рівнях – продукту або послуги, філії чи відділення, підприємства в цілому. Водночас, відомо, що головною продуктивною силою на мікро-, макро- або глобальному рівнях є людина зі всіма її здібностями, кваліфікацією, досвідом, сукупністю професійних та особистісних якостей. Без участі людини є неможливим будь-який виробничий процес, навіть високоавтоматизований. А у сучасному виробництві, коли праця набуває творчого характеру, і багато не тільки фізичних, але й рутинних інтелектуальних функцій праці передається машинам та автоматизованим системам управління, трудовий потенціал людини та його найповніше розкриття і використання на благо корпорації стає дедалі важливішим, і передусім це стосується аспектів нарощування конкурентоспроможності підприємства. А в умовах високого ступеня змінюваності та невизначеності ринкового середовища, високих темпів нарощування обсягів науково-технічної та економічної інформації, проблема забезпечення ефективності системи управління розвитком персоналу підприємства виходить на перший план. Отже, запропонована тема є надзвичайно актуальною.

Метою роботи є розкриття комплексного підходу до формування системи управління розвитком персоналу підприємства.

У сучасних дослідженнях демонструються різні підходи до управління розвитком персоналу організації. Так, управління розвитком персоналу розглядається як джерело підвищення конкурентоспроможності підприємства [1]. Система управління розвитком персоналу аналізується як сукупність таких його напрямів, як професійний розвиток, соціальний розвиток, особистісний розвиток [2]. Управління розвитком персоналу розглядається як система організаційних структур, методів, форм і ресурсів, яких вимагає ефективне виконання задач у цій сфері. Також аналізуються переваги від наявності системи розвитку персоналу в організації [3]. Однак, на наш погляд, подібні підходи недостатньо реалізують системне бачення розвитку персоналу як актуальної управлінської задачі в умовах сьогодення.

На наш погляд, поняття управління розвитком персоналу можна розуміти як організовану систему навчання та постійного вдосконалення навичок персоналу компанії, розкриття його потенціалу, спрямоване на підвищення компетенцій та загальних умінь з метою покращення роботи підприємства та збільшення прибутку.

З точки зору комплексного підходу, вважаємо, що управління розвитком персоналу організації можна розглядати як багатосторонній процес, що передбачає реалізацію суб'єктами управління (відповідними підрозділами організації) чотирьох основних функцій менеджменту – планування, організації, контролю, мотивації.

Функція планування розвитку персоналу передбачає: а) аналіз потреб у навчанні різних груп працівників відповідно до їх поточної кваліфікації, досвіду та займаних посад, що виливається у індивідуальне планування кар'єри працівників та формування кадрового резерву; б) на цій основі визначення необхідних форм та методів навчання; в) визначення необхідної частотності навчання (первинне, щорічне, періодичне; цільове); г) бюджетування, тобто розрахунок витрат на заплановані заходи з навчання персоналу, в тому числі на одного працівника.

Функція організації розвитку персоналу передбачає побудову організаційного плану реалізації обраних на попередньому етапі форм та методів навчання персоналу. Існують дві основні форми навчання – очне навчання, офлайн, яке проводиться у певному фізичному приміщенні, і передбачає особисту зустріч викладачів та слухачів. Також сьогодні набуває особливої актуальності навчання онлайн, тобто з використанням певних інформаційно-комунікаційних технологій, які надають необхідні інструменти – навчальні платформи, мобільні додатки. В такому випадку

професійне навчання може бути організоване або як зустрічі викладачів та слухачів онлайн, використовуючи комунікаційні платформи для оптимізації взаємодії та обміну інформацією (Microsoft Teams, Zoom); або як переважно самонавчання працівників у зручній та / або вільній від основної роботи час з використанням таких загальнодоступних навчальних платформ (Coursera) або корпоративних платформ (Learning up та CrossKnowledge у ПрАТ "Київстар"). З точки зору організації процесу навчання застосовуються такі три види – навчання з викладачем (коучем, тренером); навчання за допомогою колег (Buddy-програми, менторство); самонавчання. Серед методів та інструментів навчання персоналу найбільш використовуваними та актуальними є лекції, сертифікаційні програми, майстер-класи та професійні семінари, стажування, тренінгове навчання, кейс-навчання, метод формування команд (тімбілдинг).

Функція контролю розвитку персоналу передбачає, по-перше, об'єктивний аналіз досягнень працівників та оцінку впливу отриманих знань та навичок на результуючі виробничі та фінансові показники роботи підприємства: обсяг виробництва, виручку від реалізації, рентабельність. Серед показників аналізу ефективності проведення програм навчання можна виділити наступні: підвищення продуктивності праці внаслідок запровадження програм навчання; зростання мотивованості та залученості персоналу; показник завершеності програм навчання працівниками; зниження плинності кадрів; підвищення творчого потенціалу; загальна оцінка ефективності витрат на навчання персоналу тощо.

По-друге, функція контролю покликана отримати та проаналізувати суб'єктивну оцінку працівниками ступеню корисності запропонованих заходів навчання та задоволеність програмами та методами навчання персоналу, (зворотний зв'язок, фідбек) – за рахунок методів анкетування, опитування, інтерв'ю, фокус-групи, експертної оцінки.

Функція мотивації розвитку персоналу повинна базуватися на таких принципах: забезпечення чіткого взаємозв'язку між отриманою кваліфікацією / навичками та займаною посадою; реалізація забезпечення кар'єрного просування. Функція мотивації передбачає реалізацію заходів із стимулювання працівників до участі у запропонованих програмах та заходах навчання. Наприклад, такі заходи можуть охоплювати як матеріальні, так і нематеріальні стимули – запровадження безкоштовного навчання; розіграші різноманітних бонусів та винагород серед учасників програм навчання; самонавчання у вільний час; навчання за допомогою освітніх онлайн-платформ, як загальнодоступних, так і корпоративних; персоналізоване навчання за допомогою нативних мобільних додатків тощо.

Висновки. З вищезазначеного можна зробити наступні висновки. Застосування комплексного підходу до формування системи управління розвитком персоналу підприємства, який розкривається через реалізацію чотирьох основних функцій менеджменту – планування, організації, контролю та мотивації – дозволить будь-якому підприємству або організації побудувати струнку систему, яка матиме чіткі параметри розвитку, буде гнучкою та сприйнятливою до змін, а отже забезпечить підвищення ефективності діяльності та зростання конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Гулик Т.В., Кобзев А.В. Стратегічне управління розвитком персоналу як джерело підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. №18. С. 353-358.
2. Кузьменко А.О., Мирошниченко Г.Б. Удосконалення системи управління розвитком персоналу організації. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. №19. С. 874-880.
3. Морозов О. Ф., Гончар В. О. Система управління розвитком персоналу підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5372> (дата звернення: 20.06.2024).

УДК 338.43:339.2

JEL Classification: Q19

Олійник Є. О.,
канд. екон. наук, докторант,
Університет митної справи
та фінансів, м. Дніпро

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільське господарство є важливим фактором розвитку багатьох регіонів, особливо в сільській місцевості. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств сприяє не тільки економічному розвитку регіонів, а й створенню нових робочих місць, покращенню добробуту населення та зростанню значення екологічної складової у веденні сільськогосподарського виробництва.

В умовах глобалізації та постійно зростаючої конкуренції на ринках аграрної продукції, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності стає ключовим

завданням для аграрних підприємств. Це потребує комплексного підходу, що включає економічні, технологічні, екологічні та соціальні аспекти.

Конкурентоспроможність аграрних підприємств залежить від багатьох факторів, включаючи якість продукції, інноваційність, екологічну відповідальність, ефективне фінансове управління та розробку маркетингових стратегій. Спільна робота різних суб'єктів управління дозволяє підприємствам адаптуватися до змін на ринку та забезпечувати стійкий розвиток у довгостроковій перспективі.

Висока якість продукції є основним чинником у забезпеченні конкурентоспроможності аграрних підприємств. Це включає відповідність міжнародним стандартам, органічне землеробство, мінімізацію використання хімічних добрив, пестицидів і ін. Впровадження сучасних технологій та інновацій – сприяє підвищенню продуктивності праці саме за рахунок автоматизації процесів виробництва та застосування новітніх біотехнологій.

Враховання екологічних аспектів у виробництві, збереження природних ресурсів, впровадження новітніх технологій щодо зменшення впливу на навколишнє середовище, ефективна маркетингова політика щодо стратегій розширення ринків збуту, можливості зміцнення та розширення своїх позицій на ринку є ключовими умовами в питаннях підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Безумовно в цьому питанні суттєвою складовою є і організація праці та сукупність взаємопов'язаних виробничих чинників щодо охорони праці, зайнятостю на важких або небезпечних чи шкідливих роботах. Покращення цієї складової дасть можливість до значного підвищення соціально-економічного рейтингу як однієї із ключових позицій на ринку праці при залученні і використанні трудових ресурсів у виробництві продукції [1].

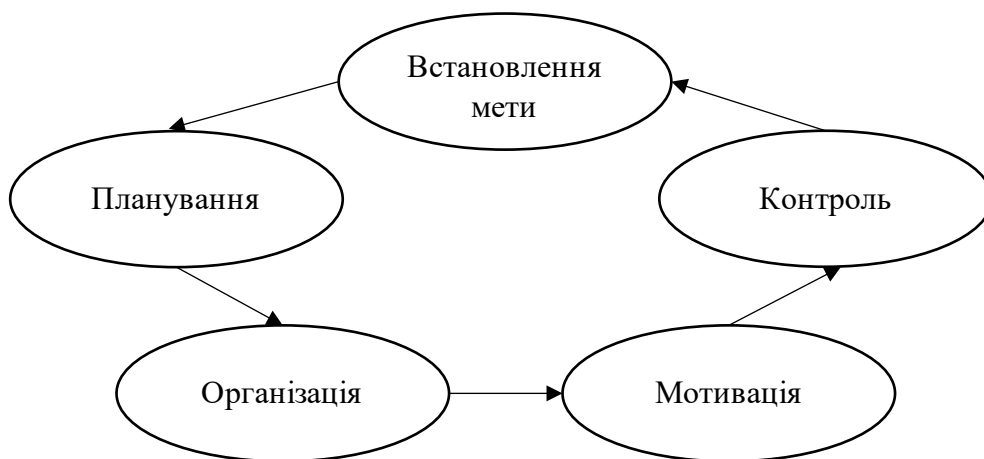

Рис. 1. Цикл управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств

Ефективне управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств базується на реалізації низки функцій, які тісно пов'язані між собою та утворюють безперервний цикл управління. Цей цикл дозволяє підприємству адаптуватися до змін ринкових умов і досягати стратегічних цілей.

Реалізація функцій управління у їх взаємозв'язку формує цикл управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств (рис. 1).

Мета управління конкурентоспроможністю підприємства полягає в забезпеченні їх успішної діяльності в умовах конкуренції та створенні конкурентних переваг порівняно з іншими підприємствами галузі як на національному, так і на міжнародному рівні, незалежно від економічних, політичних, соціальних та інших змін у зовнішньому середовищі.

Застосування системного підходу до управління конкурентоспроможністю підприємства вимагає створення системи управління, яка базується на таких принципах: єдність теорії та практики управління конкурентоспроможністю, системність підходу, наукова обґрунтованість, пріоритизація об'єктів управління за їх важливістю, співставність управлінських рішень при аналізі їхніх варіантів, збереження та розвиток конкурентних переваг підприємства, орієнтація на ринок, цільова спрямованість, комплексний підхід, гнучкість та поетапність.

Система управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств, побудована на вищезгаданих принципах, може бути ефективною лише за умови врахування та забезпечення єдності мети, спрямованої на досягнення конкурентних переваг. Ця система також потребує забезпечення єдності дій всіх складових і процесів внутрішньої і зовнішньої політики підприємств.

Отже, інтеграція цих елементів у систему управління дозволяє підприємствам ефективно відповідати на виклики конкурентного середовища та досягати стабільного росту конкурентоспроможності.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що розвиток та конкурентоспроможність аграрних підприємств в сучасних умовах вимагає інтеграції екологічних, економічних соціальних та управлінських аспектів. Тільки такий комплексний підхід забезпечить не лише підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств та їх продукції, але й стійкий розвиток всього аграрного сектору в цілому, сприяючи забезпеченню продовольчої безпеки та добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Олійник Т.І., Олійник Є.О. Соціально-економічні аспекти організації праці сільськогосподарського виробництва *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу: Науковий економічний журнал*. 2017. № 2 (38) С. 87–91.

СЕКЦІЯ 4. МАРКЕТИНГ
SECTION 4. MARKETING

УДК 338.432:635.615

JEL Classification: Q13

Авраменко Р. Ф.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

**МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ ГАРБУЗА**

Найважливішим завданням агропромислового комплексу України є забезпечення населення повноцінними та якісними продуктами харчування. Значне місце у реалізації цього завдання належить галузі баштанництва, продукцію якої ми вживаємо не тільки у свіжому вигляді, а й з якої можна отримувати вишукані різноманітні страви. Одними з найбільш урожайних і рентабельних баштанних культур є гарбузи – які останнім часом все більше набувають популярності серед споживачів.

Але гарбуз дає нам ще один надзвичайно корисний продукт – це олія з насіння гарбуза (гарбузова олія). "Зелене" або "чорне" золото – так в країнах Європи називали олію з насіння гарбуза, не тільки тому, що олія із насіння гарбуза надзвичайно корисна, а ще через виняткові якості цього продукту. Майже все зібране в Україні насіння гарбуза вивозять до Австрії на подальшу переробку. За тонну "голого" насіння дають близько \$1 тис.[2].

Сьогодні Україна увійшла в топ країн-лідерів з вирощування штирійських гарбузів.

Таблиця 1

**Світове виробництво гарбузів у 2021 р.
(включаючи кабачки), млн тонн [6]**

Виробництво	В тому числі			
	Китай	Україна	США	Інші країни
всього	7,4	1,3	1,1	13,6
23,4				

Дані табл. засвідчують, що у 2021 році світове виробництво гарбузів (включно з кабачками) становило 23,4 млн тонн, лідирував Китай із 32% від загального обсягу. Україна, Росія та США були вторинними виробниками.

За останні 10 років вирощування гарбуза коливається в межах 700–1170 тис. т. Найвищий рівень врожаю був зібраний в 2021 році – 1300 тис. т., найнижчий – у 2000 році – 401,5 тис.т., що пов'язано з падінням врожайності до 160 ц на 1 га. До речі, насіння гарбуза – це єдина сировина, яке потрібно олійникам – вся гарбузова м'якоть залишається на полі, де перетворюється в добриво [4].

Тому маркетингове забезпечення діяльності підприємства з виробництва насіння гарбузів повинне спрямовуватися на підтримання постійної відповідності визначених цілей наявним ресурсам та органічній взаємодії сировинних, виробничих, логістичних, сервісних ланцюгів, яка, власне, і формується маркетинговими інструментами управління. Дане твердження виокремлює загальні напрями маркетингового забезпечення підприємств. Звичайно, кожна галузь сільського господарства, і господарства з виробництва насіння гарбузів в тому числі, має свої специфічні особливості виробництва та споживання.

Маркетингова діяльність аграрних товаровиробників насіння гарбузів складається з низки компонентів:

1. Забезпечення підприємства якісною та доступною сировиною.
2. Виявлення існуючого й потенційного попиту на продукцію шляхом комплексного вивчення стану ринку і перспектив його розвитку.
3. Планування товарної політики, управління асортиментом, з урахуванням потреб ринку й потенціалу підприємства.
4. Розробка цінової політики.
5. Реальна оцінка підприємством своїх виробничих, збутових, експортних можливостей та переваг у порівнянні з конкурентами.
6. Розробка тари та упаковки, вибір спеціальних методів реклами та стимулювання збуту.
7. Планування каналів розподілу продукції.
8. Управління процесом обслуговування споживачів.
9. Формування стратегії маркетингу.

Проте основними незмінними елементами та напрямками маркетингової діяльності при виробництві насіння гарбузів залишаються: товар, ціна, просування та збут.

Ще один напрям гарбузового бізнесу в Україні – вирощування голозерних гарбузів на олію: насіння складається з неї майже наполовину. Але цей напрям несе в собі ряд ризиків. По-перше, в Україні немає надійного, перевіреного у масовому виробництві, насінневого фонду таких гарбузів. По-друге, насіння в достиглих голозерних гарбузах у спекотну осінь, що в останні роки в Україні не рідкість, швидко проростає і псується. Отже,

найменше зволікання зі збиранням врожаю призводить до серйозних збитків. Окрім того, для вилучення насіння потрібен спеціальний дороговартісний комбайн. Комбайни барабанного типу, які використовують для збирання насіння в оболонці, не підходять для збирання насіння з голозерних гарбузів, бо можуть його подробити [5].

В останній час спеціалісти і дослідники, характеризуючи маркетингову діяльність, доволі часто використовують термін "маркетингове забезпечення". Існує багато визначень та інтерпретацій цього поняття. Ми вважаємо, що поняття "маркетингове забезпечення" являє собою сукупність всіх видів ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних), які комплексно забезпечують підтримання адекватності системи і процесу маркетингу. З погляду всестороннього підходу система маркетингового забезпечення є функціональною підсистемою управління підприємством, і, в свою чергу, включає ряд підсистем: інформаційного, організаційного, економічного, правового, технічного, соціального, програмного, математичного, методичного, економетричного, лінгвістичного та інших видів забезпечення.

Система маркетингового забезпечення дозволяє розробити заходи, спрямовані на проведення маркетингових досліджень цільового ринку насіння гарбузів й охоплює: розробку товарної та цінової політики на ринку насіння та олії гарбузів; розробку політики розподілу товарів; визначення сервісної та формування комунікаційної політики.

Аналітичні дані свідчать, що основними причинами, які ускладнюють створення ефективної системи маркетингового забезпечення діяльності товаровиробників насіння гарбузів є недооцінка ролі й можливостей маркетингу в підвищенні ефективності даного бізнесу; проведення маркетингових досліджень без урахування специфіки ринку насіння гарбузів; недостатнє використання програмних продуктів для оптимізації процесу маркетингового управління в цій галузі.

Серед проблем, з якими стикаються фермери, є вирощування гарбузів господарями приватних домоволодінь. Часом вони, не цінуючи власну працю і не маючи виходу на торговельні мережі, збувають гарбузи перекупникам за мінімальними цінами, до гривні за кілограм, тільки б продати врожай. Такі виробники, на думку фермерів, незрозуміло чим займаються на ринку і мимохіть його обвалюють.

І, насамкінець, зазначимо, що маркетингове забезпечення дає змогу підприємцям не тільки враховувати вимоги конкретних споживачів, перспективи розвитку конкретних ринків, але й впливати на ці ринки, сприяти досягненню високих результатів діяльності та підвищенню конкурентоспроможності насіння гарбузів та гарбузової олії [3].

Список використаних джерел

1. Своя ніша: олійний гарбуз – все краще всередині. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/cvoa-nisa-olijnij-garbuz-vse-krase-vseredini> (дата звернення: 20.06.2024).
2. Основним експортним ринком для українського гарбуза залишаються країни ЄС – Катерина Зверєва. URL: <https://ukrainefood.org/2020/11/osnovnym-eksportnym-rynkom-dlia-ukrainskoho-harbuza-zalyshaiutsia-krainy-ies-kateryna-zvierieva> (дата звернення: 20.06.2024).
3. Гроші з гарбуза: як створити бізнес на насінні. URL: <http://agronews.ua/node/85423> (дата звернення: 20.06.2024).
4. Вигідний бізнес: вирощування олійного гарбуза окупається за два роки. URL: <https://uprom.info/news/agro/vigidniy-biznes-vir> (дата звернення: 20.06.2024).
5. Бізнес на гарбузовому насінні: розраховуємо інвестиції. URL: <https://www.growhow.in.ua/biznes-na-garbuzovomu-nasinni-rozrahovuyemo-investytsiyi> (дата звернення: 20.06.2024).
6. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL> (дата звернення: 20.06.2024).

УДК 339.138.32

JEL Classification: Q13

Мастило А. Ф.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

РОЗВИТОК МАРКЕТИНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ВОЛИНИ

Аналізуючи структурні зміни, які сталися в аграрному секторі Волинської області за час реалізації аграрної реформи, можна констатувати, що серед суб'єктів господарювання вагому нішу посіли фермерські господарства. Сьогодні їхня частка в корпоративному секторі є найбільшою: з 1000 господарств, які функціонували в області у 2023 р., 700, тобто, більше половини, становили фермерські господарства. Тому нині з певністю можемо говорити про те, що на Волині сформувався фермерський уклад як невід'ємна складова аграрного сектора. Виникнення фермерських

господарств на Волині, та й в Україні в цілому, є явищем закономірним і історично зумовленим. Традиції фермерства, як індивідуального ведення господарства на власній, або орендованій землі силами своєї сім'ї, або з використанням найманої праці мають глибоке коріння (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності та частки фермерських господарств Волині у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції, 1995-2023 рр. (%) [12]

Показник	1995	2000	2015	2019	2020	2023	2023 +, - до 2000
Кількість фермерських господарств, одиниць	595	528	572	523	468	471	-57
Частка ФГ у виробництві продукції (у цінах 2016 р.), % – всього	1,9	3,0	5,9	9,4	9,8	8,9	+7,0
в т.ч. рослинництва	3,1	4,1	8,2	12,4	12,8	12,3	+8,2
тваринництва	0,1	0,9	2,0	3,1	3,0	3,0	+2,1
– культури зернові і зернобобові	1,4	1,7	10,7	14,3	14,5	13,3	+11,6
– буряк цукровий	4,1	2,5	15,6	12,0	20,2	17,2	+14,7
– картопля	0,3	0,3	0,5	0,2	0,2	0,2	-0,1
– культури овочеві	1,2	1,5	3,4	5,9	6,4	6,0	+4,5
– культури плодові та ягідні	0,2	0,6	2,1	3,0	2,6	3,0	+2,4
– м'ясо (у забійній вазі) – всього	0,3	0,2	2,1	2,1	2,5	1,8	+1,6
– молоко	0,2	0,2	2,2	3,2	4,4	5,1	+4,9

Аналіз становлення фермерського укладу регіону засвідчує, що до середини 90-х років чисельність фермерських господарств стрімко зростала: у 1992 р. їх вже нараховувалося 321, у 1993 р. – 531, у 1994 р. – 576, у 1995 р. – 595. В подальшому динаміку чисельності фермерських господарств Волині можна спостерігати по даних табл.1.

На кінець 2005 р. у структурі фермерських господарств невеликі (до 10 га) становлять 52,3% або 395 господарств, середні (10 – 50 га) – 35,7% (269 господарств) і великі (понад 50 га) – 12% (91 господарство) [1].

Дані табл. 2 свідчать про диференціацію фермерських господарств регіону в середньому за період 2010-2022 рр.

Як видно із табл.2 за період 2010–2022 рр. чисельність малих фермерських господарств (до 50 га) скоротилась більш ніж удвічі: із 664 у 2005р. до 332 господарств у 2022 р. Наглядно, та більш детально групування фермерських господарств Волині на початку 2023 р. наведено на рис. 1.

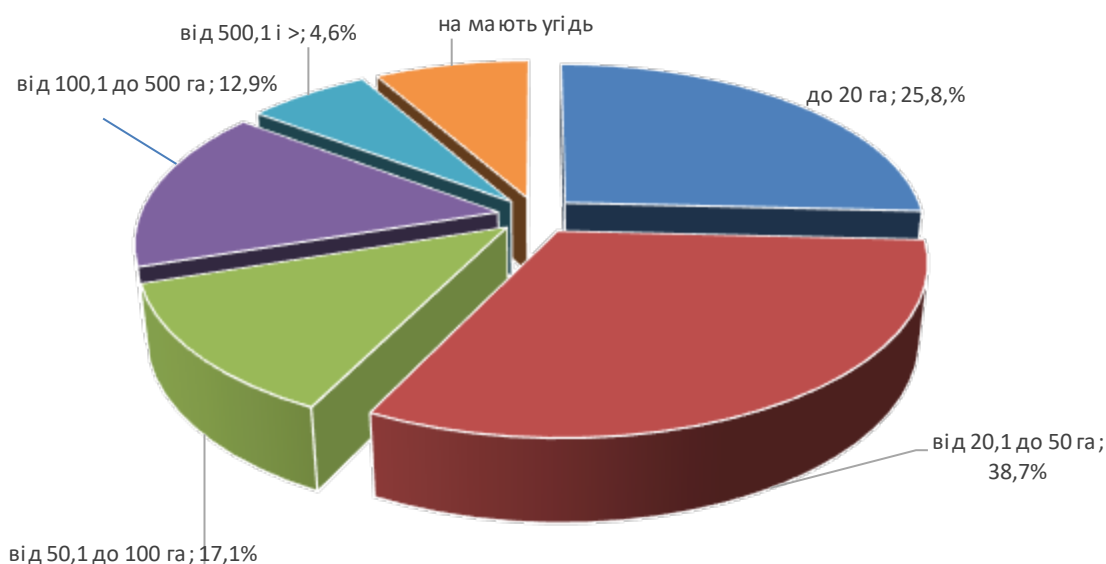
Таблиця 2

**Групування фермерських господарств області за
 площами сільськогосподарських угідь, 2010–2022 рр. [12]**

Групування	Кількість господарств	у % до загальної кількості господарств	Площа с.г угідь, тис. га	Припадає с.г угідь на одне господарство, га
від 1 до 50 га	332	66,8	5734	17,3
від 50,1 до 100	85	17,1	6550	77,1
від 100,1 до 500	64	12,9	25346	396,0
від 500,1 до 1000	10	8,4	9410	941,0
від 1000,1 до 3000 *	4	2,0	8360	2090,0
понад 3000	2	0,4	12000	6000,0
Разом	497	100,0	67800	136,4

Важливо зазначити, що жодна з класифікацій аграрних господарств не привертала до себе такої пильної уваги науковців, як розподіл їх за розмірами. Зумовлено це тією обставиною, що ефективність сільськогосподарських підприємств визначається багатьма факторами, одним із яких є рівень концентрації виробництва або розміри підприємства.

Розмір підприємства – це рівень концентрації в ньому виробничих ресурсів і обсягів виробленої продукції. Відповідно, він визначається двома групами показників.

- Умовні позначення: – до 20 га; – 20,1 – 50,0
 – 50,1 – 100,0; – 100,1 – 500,0,
 – не мають землі в обробітку,
 – 500,1 і більше

Рис. 1. Групування фермерських господарств Волині в залежності від площі земельних угідь в обробітку, 2023 р.

По-перше, ті, що характеризують виробничий потенціал (розміри основних і обігових фондів; кількість працівників; розміри земельних площ); по-друге, показники, що визначають результати виробництва – обсяги виробленої продукції (валової, товарної); розміри одержаного прибутку тощо.

Ми дотримуємося позиції науковців, за якої малий бізнес у сільському господарстві диференціюється наступним чином:

I – (до 20 га) – особисті селянські та дрібні фермерські господарства;

II – (від 20 до 100) – сімейні фермерські господарства;

III – (від 100 до 500) – фермерські господарства й сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм господарювання.

Безсумнівно, можливі різні підходи щодо класифікації фермерських господарств за розмірами земельних угідь. Напевне, якщо порівнювати показники площі землекористування та обсяги реалізованої продукції (обсяги продаж), то щодо бізнесових агроструктур слід надати переваги останньому.

Таким чином, фермерське господарство як економічно самостійна виробнича одиниця зазвичай є трудовим господарством, що має товарний характер і відноситься до малого аграрного бізнесу із розміром сільськогосподарських угідь до 500 гектарів.

Матеріали вибіркового обстеження умов життя домогосподарств Волині дають можливість оцінити їх внесок у формування домогосподарств фермерського типу. З цією метою досліджувались місце і роль у виробництві валової продукції сільського господарства всіх категорій, зокрема: фермерських господарств та господарств населення, в тому числі сільських домогосподарств, які обробляли земельні угіддя не лише для власного споживання, а й на продаж.

При визначенні кількості *домогосподарств фермерського типу* доцільно орієнтуватися на відповідні кількісні критерії, що використовуються у світі. Найпридатнішими для вітчизняних умов є показники, що застосовуються у Польщі та США. У Польщі первинною виробничою одиницею в сільському господарстві є індивідуальний виробник (*rolnik indywidualny*) – селянин, що має в користуванні земельні угіддя площею не менше 1 га. У США ФГ вважається домогосподарство з річним обсягом реалізації сільськогосподарської продукції (продає або може нормально продавати) на суму понад 1 тис. дол. [11]. Застосуємо ці критерії для сільських домогосподарств Волині.

Вихідними даними для визначення чисельності осіб, зайнятих сільськогосподарською діяльністю в домогосподарствах (ДГ) фермерського типу Волинської області, послужили, по-перше, розрахункова кількість працюючих осіб в селянських господарствах, що у 2020–2021 рр. становила 158,3 тис. осіб. по-друге, підхід, за яким обчислювалась вартість валової

продукції у сільських домогосподарствах фермерського типу здійснювалась як добуток вартості валової продукції на одного працівника на кількість домогосподарств (5644,6 тис. грн. = 16,7 тис. грн. X 33,8 тис. ДГ). На домогосподарства фермерського типу припало 33,8 тис. осіб.

Примітка: згідно даних вибіркового обстеження умов життя домогосподарств Волинської області у 2021 році отримуємо: кількість ДГ – 332,6 тис.; 212,9 тис. ДГ (64%), у яких є працюючі особи. Крім того, із 212,9 тис. ДГ 45,8% – ДГ сільської місцевості, у яких є земельні угіддя (ОСГ) – 97,5 сільських домогосподарств [1].

Список використаних джерел

1. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2021 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. Держстат України. Київ. 2021. 92 с.
2. Фермери Волині. 2014. Стат.збірник. Луцьк. 2015. 98 с.
3. Фермерство–2021. Інформ.довідник. Українська Галицька партія. 2022. 36 с.
4. Сільське господарство Волині. Стат.збірник – 2021. Луцьк. 2022. 101 с.
5. Приватний сектор в сільському господарстві. Статистичний збірник. Луцьк, 1999. 47 с.
6. Фермери Волині. Статистичний збірник. Луцьк, 2006. 56 с.
7. Жушман В. Аграрне право та законодавство України. (В питаннях та відповідях): Навчально-практичний посібник. Харків: ТОВ „Одісей”, 2006. 736 с.
8. Стратегія економічного та соціального розвитку Волинської області на 2005-2015 рр. Луцьк, 2004. 53 с.
9. Сільське господарство Волині. 2005. Статистичний збірник. Луцьк, 2006. 225 с.
10. Фермер України. 2006. №23 (152). С.3.
11. Шабала Я. М. Аграрні реформи на Волині у ХХ – на початку ХХІ ст.: передумови, перебіг та наслідки. Луцьк: Волин. мистецька агенція "Терен", 2012. С. 78–79
12. Дані головного управління статистики у Волинській області.

СЕКЦІЯ 5. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
SECTION 5. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

УДК 378.147

JEL Classification: M59

Бира І. Р.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ
ЯК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ**

Сучасний етап технологізації та інформатизації спонукає публічних службовців враховувати вимоги набуття мобільності як інструменту, що дозволяє гнучко реагувати на теперішні виклики. Поряд з тим, глобальний характер застосування інформаційних технологій, а особливо з появою обмежень у зв'язку з пандемією, а також посиленням гібридної агресії та повномасштабним воєнним вторгненням, змінив підходи роботи публічних службовців в Україні і пріоритетного значення набув новий тип мобільності – цифрова мобільність, що відкрив прогресивні можливості для розширення професійних компетенцій у сфері державного управління.

Загалом таке збільшення особистої мобільності, що забезпечується цифровими технологіями, а рівень розвитку яких максимально сприяє цьому, призводить до руйнування усталених соціальних конструктів та взаємодій, а також трансформації багатьох понять, що знову ж таки спонукає соціум до значних змін, а публічних службовців – покращення професійної адаптації до нового інформаційного середовища. Тут варто виділити трансформації освітнього процесу, де навчальні заклади повинні реагувати на інформаційно-технологічні виклики та пропонувати освітні програми, які будуть зорієнтовані на підвищення професійної мобільності публічних службовців. Також реагувати на поширення технологізації повинні й інші сфери національного господарства, а завдання державних інституцій створити систему регулювання таких змін. Все це обумовлює актуальність зміни сфер застосування цифрових технологій, які здатні суттєво розширити професійні компетенції публічних службовців.

Примітно, що цифрова мобільність широко досліджується в межах поняття трудової зайнятості, а головне як ознака, що стає невід'ємною компетентністю

публічного службовця. Так, цифрову мобільність прийнято розглядати як професійну компетенцію, яка своєю чергою є різновидом соціальної мобільності, що також є важливим критерієм роботи публічних службовців.

Цифрова мобільність публічного службовця передбачає його здатність до ефективної професійної діяльності та розвитку в стрімко змінюваному інформаційному просторі, що розширює в якості базових навичок його технологічну компетентність, а також гнучкість і відкритість до навчання та адаптації до цифрового середовища.

Заведено розглядати різні способи розширення професійних компетенцій публічного службовця з використанням цифрових технологій, серед яких отримання дистанційного доступу до процесу навчання, покращення можливостей безперервної освіти та участі в європейському освітньому просторі тощо. Так, цифрова мобільність покращує здатність публічних службовців ефективно працювати в інформаційно-комунікаційному середовищі із застосуванням безлічі онлайн-платформ, різноманітних комп'ютерних програм і технологій, причому внаслідок вже сформованих цифрових моделей професійної взаємодії та технологічних компетентностей [1, с. 79–94]. Примітно, що феномен цифрової мобільності публічних службовців поширюється все більше і стає базовою вимогою, а подальше постійне навчання і вдосконалення цифрових компетентностей стане ключовими факторами підтримки трудової зайнятості у сфері публічного управління.

Здебільшого поняття цифрової мобільності спирається на полісемантичне розуміння мобільності, що тлумачиться, з одного боку, як рух, прогрес, переміщення в просторі, так і людська якість ментально-психологічного плану, що охоплює гнучкість, рухливість, відкритість, активність, адаптивність, динамічність, ініціативу, спрямованість на прогрес [2, с. 100–105]. Це робить цифрову мобільність не лише комплексною рисою публічного службовця, а й надає більше внутрішньої свободи, професійної незалежності та здатності ініціювати нові напрями покращення системи державного управління.

Для публічного службовця цифрова мобільність є важливим елементом кар'єрного росту і конкурентоспроможності, а також тісно пов'язана із самореалізацією та саморозвитком як складовими процесу особистісного самовдосконалення.

Варто зазначити, що цифрова мобільність публічного службовця надає значну кількість переваг, зокрема забезпечує (1) просторову мобільність через розвиток мережевих структур, що надають нові способи взаємодії та комунікації, (2) часову мобільність, що дозволяє передавати інформацію та отримувати доступ до баз даних, (3) контекстуальну мобільність, що передбачає розширення форматів та режимів взаємодії.

Таким чином, цифрова мобільність є сучасним трендом, який повинен стати орієнтиром при розширенні професійних компетностей публічних службовців та забезпечити становлення нової моделі розвитку системи державного управління. Посилення цифрової мобільності публічних службовців в Україні є необхідною передумовою подолання гібридної агресії та важливим інструментом ведення війни та отримання перемоги, коли вимагається налагодити міцні взаємозв'язки суспільства та влади.

Список використаних джерел

1. Лупак Р. Напрями реалізації потенціалу сектора інформаційно-комунікаційних технологій у контексті забезпечення якісних характеристик функціонування внутрішнього ринку та розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль, 2019. Том 60. № 5. С. 79–94.

2. Туль С. І. Нові форми праці в умовах діджиталізації економіки та світового ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2019. № 23 (2). С. 100–105.

УДК 321.7:004(477)

JEL Classification: O38

Косенко М. С.,
м. Одеса

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Ключова характеристика електронної демократії – зміна форми і підвищення ступеня залучення громадян до прийняття політичних рішень.

Національний інститут стратегічних досліджень в свої аналітичній доповіді, підготовленій на початку 2010 року виділяє три етапи розвитку електронної демократії в Україні [11]:

I етап (2000–2001 рр.) – визначав найбільш загальні аспекти використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), створював підґрунтя для подальших дій держави в цьому напрямі;

II етап (2002–2003 рр.) – пов'язаний із формуванням механізмів електронного уряду в Україні з метою підвищення ефективності та прозорості діяльності органів публічного управління, забезпечення поінформованості громадян щодо їх діяльності та налагодження зворотного зв'язку засобами ІКТ.

Нормативно-правовим підґрунтям даного етапу стало затвердження Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади [7]. Також було прийнято Постанова Кабінету Міністрів України "Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади" [9] та Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади" [8], що зобов'язували органи влади створювати офіційні веб-сайти з чіткими вимогами до їх змістовного наповнення, оперативно розміщувати на них інформацію про свою діяльність, а також передбачали створення урядового порталу для формування й реалізації стабільної та зрозумілої громадянам соціально-економічної політики держави. Визначались суб'єкти, відповідальні за реалізацію означених цілей.

III етап (2003–2010 рр.) – пов'язаний зі створенням електронної інформаційної системи "Електронний уряд" [10], що мала забезпечити інформаційну взаємодію органів виконавчої влади між собою і з громадянами, надавати інформацію та послуги на основі сучасних ІКТ.

Подолання інформаційної закритості відомств вимагає формування єдиної системи державних інформаційних ресурсів (електронних реєстрів фізичних і юридичних осіб, інвестиційних проектів і майданчиків, об'єктів державної і муніципальної власності, природних ресурсів тощо).

Наведений перелік етапів розвитку електронної демократії, на нашу думку, слід доповнити ще декількома, які доцільно виділити:

IV етап (2010–2017 рр.) – затвердження Концепції розвитку електронного урядування в Україні 2010 року [3] з подальшими змінами та доповненнями, зокрема 2013 року – передбачали створення інтерактивної системи проведення оцінки електронної готовності України та введення в експлуатацію Державної інформаційної системи електронних звернень громадян.

V етап (2017–2020 рр.) – прийняття оновленої Концепції розвитку електронного урядування в Україні [4], що передбачала модернізацію публічних послуг, модернізацію державного управління за допомогою ІКТ, а також управління розвитком електронного урядування. Другим важливим актом даного періоду стала Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації 2018 року з подальшими змінами 2020 року [5].

VI етап 2020 – по теперішній час – пов'язаний із запровадженням застосунку "Дія" та однойменного веб-порталу, що стали брендом цифрової держави в Україні, розробленим Міністерством цифрової трансформації України. Дані продукти стали втіленням в життя ідею "держави в смартфоні", сформульованої 23 травня 2019 Президентом України

Володимиром Зеленським. Функціональні можливості цих продуктів постійно розширюються: від наявності електронних документів, до розгалуженого розділу електронних послуг, які можна отримали за їх допомогою. Так, у 2021 році запроваджено проект "Дія.Бізнес", 2022 – Дія.City, 2023 – сайт "Дія.Освіта" (osvita.diia.gov.ua).

Суттєвим показником визнання ефективності застосування та порталу "Дія" є виявлення бажання п'яти країн станом на початок 2023 року мати аналоги застосування "Дія" [1].

На даний час електронна демократія представлена трьома секторами, що відповідають трьом гілкам влади: е-парламент, е-урядування та е-правосуддя [2]. Серед новітніх ефективних інструментів електронної демократії можна назвати е-звернення, е-петиції та бюджет участі.

За рейтингом Індексу е-урядування ООН 2020 та 2022 років Україна суттєво покращила свою позицію, піднявшись індексу електронної участі з 69 місця (станом на 2020 р.) на 37 (станом на 2022 р.) [12].

До подальших перспектив електронної демократії в Україні відносять: "подальший якісний розвиток наявної демократії; підвищення ефективності зворотних зв'язків між громадянами та органами влади; підняття рівня політичної свідомості та політичної культури в українському громадянському суспільстві; покращення методів управління на всіх державних рівнях у плані швидкості, якості та ефективності; виведення України на міжнародний рівень цифровізації усіх сфер суспільного життя з іншими розвинутими країнами світу" [6].

Отже, електронна демократія сприяє залученню громадян до сфери публічного управління, оптимізує їх взаємодію з органами влади, в результаті підвищує рівень довіри громадян до держави, покращує імідж органів влади та системи публічного управління в цілому.

Список використаних джерел

1. Додаток Дія – п'ять країн світу хочуть створити аналоги Дії – новини Україна. URL: <https://babel.ua/news/90181-mincifra-uzhe-p-yat-krajin-hochut-vikoristati-diyu-dlya-stvorenniya-vlasnih-dodatktiv>.

2. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. К., 2017. Частина 3: Електронна демократія: основи та стратегії реалізації / [Н.В. Грицяк, А.І. Семенченко, І.Б. Жилияєв]. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 84 с. URL: https://old.suitt.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Part_003_Feb_2018.pdf.

3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-p>.

4. Концепція розвитку електронного урядування в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.

5. Концепція розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. N 797-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p>.

6. Куценко О. Електронна демократія в Україні_ сучасний стан та перспективи розвитку. 13 вересня 2023. *Мережа UPLAN*. URL: <https://uplan.org.ua/elektronna-demokratiia-v-ukraini-cuchasnyi-stand-ta-perspektyvy-rozvytku>.

7. Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3-2002-п. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-p>.

8. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: Указ Президента України від 1 серпня 2002 року № 683/2002. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/683/2002>.

9. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1302. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-p>.

10. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи "Електронний уряд": постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 208. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2003-p>.

11. Розвиток електронної демократії в Україні: Аналітична записка. 26.01.2010. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/rozvitok-elektronnoi-demokratiiv-ukraini-analitichna-zapiska>.

12. United Nations E-Government Survey 2022: E-Government in Support of Sustainable Development. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2022>.

УДК 35.081.73

JEL Classification: M59

Матохнюк О. Д.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Комунальний заклад вищої освіти
"Вінницька академія безперервної
освіти", м. Вінниця

ДЕФІНІЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ "ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ"

Проблема аналізу поняття "професіоналізація публічної служби" полягає у складності і багатогранності цього процесу, необхідності врахування різних аспектів і міждисциплінарного підходу, динамічності змін та важливості практичного застосування отриманих знань. Професіоналізація публічної служби може мати різні інтерпретації в залежності від контексту, країни, культурних особливостей та наукових підходів. Це ускладнює створення універсального визначення, яке б охоплювало всі особливості цього процесу. Нові виклики, технологічні зміни та суспільні потреби постійно вносять корективи в розуміння і практику професіоналізації. Це потребує постійного оновлення дослідницьких підходів і визначень. Окрім теоретичних аспектів, важливо розглядати практичні питання впровадження професіоналізації в різних контекстах і оцінювати її ефективність. Це вимагає не лише теоретичного аналізу, але й емпіричних досліджень, що можуть бути складними для виконання.

Багато науковців, як українських, так і закордонних, таких як Г. Атаманчук, О. Бериславська, Б. Гаєвський, А. Головач, Н. Гончарук, С. Дубенко, М. Лесечко, В. Малиновський, А. Маркова, Р. Науменко, Н. Неумивайченко, Н. Нижник, О. Оболенський, Ю. Поваренков, С. Серьогін, І. Сурай, О. Турчинов та інші, вивчають поняття "професіоналізм". Зазначені вчені досліджують структуру професіоналізму, вплив навчання та підвищення кваліфікації на професіоналізацію кадрів, а також визначають системотворчі критерії професіоналізації державних службовців. Цей факт підкреслює важливість і актуальність цього феномену.

Кікіньова К. О. в своїх дослідженнях пояснює, що професіоналізація в широкому соціальному контексті включає створення та розвиток суспільних інститутів, правил і норм, які сприяють формуванню професійної структури суспільства. Вона підкреслює, що професіоналізація передбачає здатність і

готовність людини виконувати певну професійну роль. Це означає, що професіоналізацію можна розглядати як безперервний процес, в якому особистість розвивається і формується як спеціаліст і професіонал [1].

У статті про процес підвищення ефективності державної служби в контексті європейських стандартів Кікіньова К. О. прийшла до висновку що "...сучасна державна кадрова політика в Україні розглядає і застосовує професіоналізацію більш як систему підготовки та перепідготовки персоналу органів державної влади та місцевого самоврядування" [1].

Селіванов С. В проаналізувавши більшість наукових підходів приходять до висновку що професіоналізація – це динамічний процес, завдяки якому у публічного службовця формується готовність до професійної діяльності [6, с. 34]. Це включає опанування необхідними знаннями, а також формування відповідних умінь і навичок. У науковому розумінні професіоналізації переважає діяльнісний підхід, що зосереджується на становленні працівника як професіонала, тобто особи, яка досконало володіє навичками, знаннями та вміннями, необхідними для певної діяльності. Підтримуємо думку щодо професіоналізації публічної служби, як динамічного процесу, який має певну протяжність у часі і включає стадії, кожна з яких може або закріплювати, або змінювати досягнутий рівень професійної компетентності.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури вбачаємо, професіоналізацію як соціальне явище, процес включення людини в професійну діяльність, систему формування і управління професійним досвідом людини.

Матохнюк Л. О. зазначає, що в контексті професіоналізації є "... розвинена антиципація, вміння передбачати результат діяльності. Іншими словами, фахівець, який має високий рівень антиципації, тобто вміння чітко й далеко прогнозувати, навіть незалежно від виду діяльності, може висувати гіпотези та виконувати свою професійну діяльність більш ефективно" [6, с. 147].

Коkun О. М. у наукових дослідженнях розглядає основні психологічні проблеми професійного становлення сучасного фахівця. Автор розглядає теоретичні та практичні аспекти психологічної підтримки сучасного фахівця під час професійного становлення. Особливу увагу приділено психологічним особливостям розвитку фахівців, які працюють у сфері "людина-людина" [2].

Робимо висновок про те, що професіоналізація фахівця означає вміння передбачати результати своєї діяльності, формулювати гіпотези незалежно від специфіки професійної сфери та враховує психологічні аспекти розвитку, зокрема їхні особливості і компетентність у сфері "людина-людина".

Колісніченко Н. та Стойкова Г. розглядають професіоналізацію як відкриту систему, що активно взаємодіє з викликами сучасності. Вони

досліджують теоретичні засади професіоналізації державної служби та виділяють чотири основні функції цього процесу:

Перша функція – адаптація до вимог зовнішнього середовища. Це означає, що система повинна мати здатність пристосовуватися до змін та вимог, які виникають у зовнішньому середовищі.

Друга функція – досягнення мети в процесі професійної діяльності. Ця функція підкреслює важливість ефективного виконання завдань і досягнення поставлених цілей у професійній діяльності державних службовців.

Третя функція – упорядкування й підтримка внутрішньої єдності системи владних відносин. Це стосується створення та підтримки внутрішньої координації та гармонії в системі управління.

Четверта функція – підтримка цінностей системи державного управління, формування і підтримка професійної культури. Ця функція сприяє розвитку та підтримці основних цінностей, які забезпечують ефективне функціонування державного управління та професійної культури [3].

Приходимо до висновку що, професіоналізація в контексті державної служби є комплексним процесом, спрямованим на постійне вдосконалення та адаптацію до нових викликів, забезпечуючи ефективність, внутрішню єдність та збереження цінностей системи управління.

Коліушко І., Авер'янов В., Тимошук В., Куйбіда Р. зазначають "...професіоналізм будь-якого виду діяльності виявляється в тому, що професія стає способом життя людини, її головною життєвою потребою. "Людина, яка грамотно, професійно працює, несе в собі якість педагога, здатного навчати своєму ремеслу іншого працівника" [4, с.24].

Купрійчук В. М. виділяє два основні компоненти професіоналізму: мотиваційний і операційний [5]. Мотиваційний компонент полягає в тому, що професіонал ставить зміст своєї діяльності над особистим інтересом. Це означає, що він зацікавлений у благополуччі інших, відчуває покликання до своєї професії, ділиться її цінностями та прагне досягнення гармонії в роботі. Мова йде про інтерес на благо інших, захоплення професією, її цінностями, гармонією, технологією та ін. Операційний, технологічний компонент – зразкова, надійна, стійка, здійснювана на рівні стандарту професійна діяльність, що забезпечує високу продуктивність праці. Цей компонент забезпечує стійкість і надійність результатів роботи, що в свою чергу сприяє високій продуктивності праці.

На основі проведеного теоретичного аналізу ми дійшли висновку, що професіоналізація публічної служби означає процес створення та розвитку системи, що забезпечує високий рівень компетентності, ефективності та професійної майстерності державних службовців а також розвитку їх

професійно важливих якостей. Цей процес включає в себе вдосконалення нормативно-правової бази, професійного навчання та підвищення кваліфікації, встановлення стандартів професійної етики та взаємодії з громадськістю, розвитку особистості. Професіоналізація спрямована на забезпечення ефективного виконання функцій державних органів та відповідність вимогам сучасного соціально-економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Кікіньова К. О. Професіоналізація як процес підвищення ефективності державної служби у контексті європейських стандартів / К. О. Кікіньова. // Державне будівництво. - 2008. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_52.
2. Кокур О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2012. – 200 с. https://lib.iit.gov.ua/1651/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BD_%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80_12.pdf.
3. Колісніченко Н., Стойкова Г. Особливості професіоналізації державних службовців: етапи, стадії, підходи. URL: <https://goo.gl/fdtQ9J> (дата звернення: 02.09.2021).
4. Коліушко І., Авер'янов В., Тимошук В., Куйбіда Р. та ін. Адміністративна реформа для людини (науково-практичний нарис).- К.: Факт, 2001.-72с.
5. Купрійчук, В. М. Професіоналізація державної служби в руслі потреб гуманізації публічного управління. Модернізація професійної підготовки державних службовців в умовах глобальних викликів та сучасних змін в суспільстві: зб. тез міжнар. круглого столу, Україна–Литовська Республіка, 08 лип. 2021 р., м. Київ, 170-172.
6. Матохнюк Л. О. Психологія інформаційної компетентності особистості (генеза онтологічного розвитку) : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2019. 527 с. URL : <https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2019/matokhnyuk/dis.pdf>
7. Селіванов С. В. Професіоналізація публічної служби в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 32 (71) № 5 2021. С. 30–36. URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2021/5_2021/8.pdf.

СЕКЦІЯ 6. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО
SECTION 6. AGRICULTURE

УДК 635.21:631.8

JEL Classification: Q19

Фурман В. М.,

канд. с.-г. наук, доцент кафедри агрохімії,
грунтознавства та землеробства ім. С. Т. Вознюка,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Мороз О. С.,

канд. с.-г. наук, доцент кафедри агрохімії,
грунтознавства та землеробства ім. С. Т. Вознюка,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Люсак А. В.,

канд. техн. наук, доцент кафедри землеустрою,
кадастру, моніторингу земель та геоінформатики,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Зінкевич А. Р.,

директор ПП АгроЗАР, с. Городок

**ВИВЧЕННЯ РЕАКЦІЇ СОЇ НА
ВИКОРИСТАННЯ МІКРОДОБРИВ АГРОЗАР**

Щороку посіви під соєю в Україні розширюються, вона повноправно включається у сівозміни основних землеробських районів, забезпечує ріст виробництва зерна і вихід на світові ринки у ролі експортера, що сприяє зміцненню економіки країни. В Україні накопичено великий досвід вирощування сої. Стабільного виробництва зерна сої можна досягти лише за підвищення її продуктивності шляхом удосконалення та впровадження конкурентоспроможних технологій вирощування. Одним із компонентів таких конкурентоспроможних технологій є застосування сучасних мікродобрив.

Враховуючи високу вартість органічних та мінеральних добрив, а також чималий дефіцит останніх, використання мікродобрив у технології вирощування сої приваблює своєю дешевизною та простотою, але для успішного їхнього застосування необхідні знання щодо особливостей впливу на ріст і розвиток рослин [1, с. 150].

Метою роботи було вивчення ефективності застосування мікродобрив АгроЗар при вирощуванні сої.

Дослідження, що до вивчення впливу мікродобрив АгроЗар при вирощуванні сої проводили шляхом закладання польового досліду на сірому лісовому поверхнево оглеєному ґрунті впродовж 2022-2023 років за схемою, що передбачала порівняння ефективності застосування мікродобрив АгроЗар.

Проведені впродовж 2022–2023 рр. дослідження свідчать про те, що показник урожайності насіння сої залежить від застосування мікродобрив (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив мікродобрив АгроЗар на урожайність насіння сої, т/га (середнє за 2022–2023 рр.)

№ п/п	Варіант	Урожайність		Середнє, т/га	+/- до контролю	
		2022	2023		т/га	%
1	Контроль	2,10	2,04	2,07	-	-
2	АгроЗар Бор, 1 л/га	2,55	2,47	2,51	0,44	21,3
3	АгроЗар Молибден, 0,25 л/га	2,60	2,56	2,58	0,51	24,6
4	АгроЗар Соя, 1 л/га	2,61	2,65	2,63	0,56	27,1
5	АміноЗар Соя, 1 л/га	2,60	2,46	2,53	0,46	22,2
6	Гумат з мікроелементами, 1 л/га	2,56	2,48	2,52	0,45	21,7
7	Калію гумат, обробка насіння, 1 л/т	2,50	2,40	2,45	0,38	18,3

Як видно із таблиці в середньому за роки проведення досліджень урожайність насіння сої на варіанті, де мікродобрива не застосовувалися становила 2,07 т/га. Під впливом застосування мікродобрив АгроЗар урожайність сої зростає до рівня 2,45-2,63 т/га.

Найбільший вплив на рівень урожайності мало застосування мікродобрива АгроЗар Соя. На цьому варіанті у середньому за роки проведення досліджень урожайність насіння сої була найвищою і становила 2,63 т/га, що на 0,56 т/га, або ж на 27,1 % більше, ніж на контролі.

Отже, найвищу урожайність насіння сої отримано на варіанті, де застосовували мікродобрив АгроЗар Соя в нормі 1 л/га. На цьому варіанті урожайність насіння сої становила 2,63 т/га, що на 27% вище, ніж на варіанті, де мікродобрива не застосовувалися.

На сучасному етапі розвитку харчової та кормової промисловості важливу роль відіграє якість вирощеної сільськогосподарської продукції. Соя поєднує у собі унікальні властивості як бобових, так і олійних культур. В насінні сої міститься близько 40 % білка, до 26 % жиру, велика кількість вуглеводів, цукрів, пектинових та мінеральних речовин, вітаміни.

Дослідженнями встановлено, що застосування мікродобрив АгроЗар позитивно вплинуло як на польову схожість насіння сої, так і на передзбиральну густоту посівів сої.

Мікродобрива АгроЗар позитивно впливають на формування висоти рослин сої. Зокрема найбільшою висота рослин сої була на варіанті, де застосовували мікродобриво АгроЗар Соя у нормі 1 л/га, і становила 47,8 см, що більше на 4,6 см, ніж на контролі.

Найкращі показники структури елементів продуктивності сої забезпечив варіант, де застосовували мікродобриво АгроЗар Соя. На цьому варіанті висота кріплення нижнього бобу становила 10,9 см, кількість бобів на одній рослині – 15,9 шт., кількість насінин у бобі – 1,91 шт., кількість насінин з однієї рослини – 30,9 шт., маса насіння з однієї рослини – 5,56 г, а маса 1000 насінин – 184 г.

Найвищу урожайність насіння сої отримано на варіанті, де застосовували мікродобриво АгроЗар Соя в нормі 1 л/га. На цьому варіанті урожайність насіння сої становила 2,63 т/га, що на 27% вище, ніж на варіанті, де мікродобрива не застосовувалися.

Встановлено, що під впливом використання мікродобрив АгроЗар збільшувався як вміст протеїну в насінні сої, так і вміст олії (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив мікродобрив АгроЗар на якісні показники насіння сої (середнє за 2022–2023 рр.)

№ п/п	Варіант	Вміст протеїну, %	Вміст олії, %
1	Контроль	34,66	19,80
2	АгроЗар Бор, 1 л/га	37,70	21,25
3	АгроЗар Молібден, 0,25 л/га	38,10	21,35
4	АгроЗар Соя, 1 л/га	38,47	21,47
5	АміноЗар Соя, 1 л/га	38,00	21,30
6	Гумат з мікроелементами, 1 л/га	37,95	21,29
7	Калію гумат, обробка насіння, 1 л/т	37,84	21,27

На варіанті, де мікродобрива не застосовувалися, вміст протеїну у насіння сої становив 34,65%.

Під впливом застосування мікродобрив вміст протеїну в насінні сої зріс до рівня 37,7-38,47%, причому найбільшим вміст протеїну був на варіанті, де застосовували мікродобриво АгроЗар Соя в нормі 1 л/га.

Зростав і вміст олії в насінні сої під впливом застосування мікродобрив АгроЗар. Так на контролі, де мікродобрива не застосовувалися, вміст олії становив 19,8%, тоді як при застосуванні мікродобрив – 21,25-21,47 %.

Знову ж таки найбільшим вміст олії був на варіанті, де застосовували мікродобриво АгроЗар Соя в нормі 1 л/га.

Найкращі показники економічної ефективності забезпечив варіант, де застосовували мікродобриво АгроЗар Соя в нормі 1 л/га. На цьому варіанті вартість валової продукції становила 31560 грн/га, умовно чистий дохід – 21860 грн/га, собівартість вирощеної продукції – 3688 грн/т, а рівень рентабельності – 69,3%.

Враховуючи вищесказане, можна зробити пропозицію виробникам: на сірих лісових ґрунтах з метою отримання врожаю насіння сої на рівні 2,63 т/га рекомендується використовувати мікродобриво АгроЗар Соя в нормі 1 л/га при появі трійчастих листків, у фазу появи перших бутонів, а також при досягненні близько 10 % стручків кінцевої довжини.

Список використаних джерел

1. Бахмат О. М. Соя – культура майбутнього, особливості формування високого врожаю: монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2009. 208 с.

СЕКЦІЯ 7. ПРАВО
SECTION 7. LAW

УДК 342.951:338.439-049.5

JEL Classification: K39

Пустовіт Ю. Ю.,
канд. юрид. наук, доцент
кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ

**ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

Досліджуючи принципи адміністративно-правового забезпечення продовольчої безпеки, слід зазначити, що таке принципи загалом.

Слово "принцип" має два значення з латинської мови. По-перше, воно означає "початок, основа": а) основне положення в будь-якій системі, теорії або ідеології; б) особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось; в) переконання, норма, правило, яким керується хтось у житті та поведінці. По-друге, воно перекладається "перший" – воїни першої лінії армії стародавнього Риму, які мали спеціальне озброєння – короткий металевий спис, меч гладіус, великий прямокутний щит і бронзовий шолом [1].

Принципи, як правова категорія, є фундаментальними ознаками, що мають багатогранні аспекти, і які майже неможливо охопити однією загальною дефініцією. Принципи є визначальними для організації та діяльності державних та громадських організацій, і в них виявляється сутність, основи, закономірності життєдіяльності, тенденції та потреби [2]. Принципи є провідною категорією в організації та діяльності всіх державних і громадських органів й організацій. У принципах зміст функціонування органів і організацій розкривається поглиблено, у них безпосередньо виявляється сутність органу, його основи, закономірності життєдіяльності, тенденції та потреби.

Для з'ясування сутності поняття "принцип" звернемося до енциклопедичних джерел. Так, в Українській радянській енциклопедії [3], Політичному словнику [4], Словнику іншомовних слів [5] указано на те, що слово "принцип" (з латинської мови – "principium" – основа, начало) має такі значення: 1) вихідне, основне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації і т. д.; 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності; 3) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засада; особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось.

Ю. Битяк тлумачить принципи як основні об'єктивно зумовлені засади, які формують і відповідно до яких функціонує система [6]. В. Колпаков вважає, що принципи – це позитивні закономірності, пізнані наукою та практикою, закріплені у правових нормах, або узагальнення чинних у державі юридичних правил [7].

О. Бандурка стверджує, що "принципи – це вихідні, основні правила, норми діяльності для впровадження системи, управління загальними процесами" [8].

У контексті загального поняття "принцип" існує більш конкретне родове поняття – "принцип права", яке враховує всі основні аспекти загального поняття "принцип", але з огляду на специфіку правового регулювання. Принципи права не можна вивчати окремо від загального поняття "принцип", оскільки вони тісно пов'язані між собою. Цю ідею підкреслив В. Тугаринов, вказавши, що загальне і окреме є однаково реальними та об'єктивними, тому вважати загальне тільки розумовою абстракцією є проявом номіналізму [9]. За В. Котюком, правові принципи є основними ідеями, які відображають основні вимоги до системи права будь-якої держави [10].

Принципи права виступають як концентровані джерела інформації, що дають можливість теоретичного осмислення правової системи. Вони відображають як об'єктивні закономірності права, що впливають з потреб розвитку суспільства, так і об'єктивне сприйняття правової системи членами суспільства, що виражене у різноманітних доктринах, теоріях та напрямках правознавства [11].

А. Колодій стверджує, що принципи права є об'єктивно зумовленими історичними категоріями, що впливають із закономірностей суспільного

життя. Вони також виступають як ідейно-політична категорія, що впливає на загальний характер ідеології та освіти [12].

Крім того, А. Колодій наголошує на нормативно-регулятивному характері принципів права, який проявляється у їх здатності регулювати суспільні відносини на більш високому рівні абстракції, ніж правові норми, а також у їх загальнообов'язковості, яка робить їх загальними правилами поведінки з характером державної влади [13].

О. Скакун додає, що принципи права включають у себе світовий досвід розвитку права та цивілізації. Вони формулюються у вигляді незаперечних вимог до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових та суспільних інтересів [14].

Необхідно зауважити, що принципи права є динамічними і змінюються відповідно до потреб суспільного розвитку та етапу функціонування держави. Зазвичай вони впроваджуються конституційно та мають характер програмних заяв, що передбачає можливість їх втілення та реалізації у майбутньому [15].

Аналізуючи наведені визначення, можна виділити основні характеристики принципів права: 1) вони є головними ідеями та вихідними засадами у праві; 2) принципи виступають як керівні положення, що концентрують основний зміст права; 3) вони є основою правової системи, навколо якої групуються правові норми та інститути; 4) принципи є носіями інформації в концентрованому вигляді; 5) вони спрямовують правотворчу та правозастосовну діяльність, надаючи орієнтири та заповнюючи прогалини в праві при вирішенні різних життєвих ситуацій; 6) принципи можуть втілювати світовий досвід розвитку права та цивілізації; 7) вони формулюються у вигляді незаперечних вимог до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання суспільних інтересів; 8) принципи визначають особливості формування, розвитку та функціонування правової системи; 9) вони є об'єктивно зумовленими історичними категоріями, впливаючи із закономірностей суспільного життя; 10) принципи виступають ідейно-політичною категорією, що забезпечує інформаційно-виховний вплив на суспільство.

Зазвичай принципи права закріплюються безпосередньо у законодавчих актах або впливають зі змісту конкретних правових норм, відображаючи систему цінностей суспільства та маючи правову форму забезпечення.

Римська декларація з всесвітньої продовольчої безпеки визначає такі основні принципи стабільної глобальної продовольчої безпеки:

Принцип 1. Інвестування коштів у реалізацію планів, що приймаються самими країнами, з метою виділення ресурсів та належним чином опрацьовані та зорієнтовані на конкретні результати плани та партнерські відносини.

Принцип 2. Посилення стратегічної координації на національному, регіональному та глобальному рівнях на цілі вдосконалення регулювання, досягнення більш ефективного розподілення ресурсів, недопущення дублювання зусиль та виявлення відсутніх відповідних засобів.

Принцип 3. Намагання забезпечити продовольчу безпеку за рахунок використання двоєдиного підходу, що включає в себе: 1) прямі засоби негайного пом'якшення проблеми голоду, в інтересах тих, хто найбільш уразливий, 2) середньострокові та довгострокові програми у сфері стійкого сільського господарства, продовольчої безпеки та розвитку сільських територій за для усунення глибинних причин голоду та бідності, в тому числі на основі послідовної реалізації права на достатнє харчування.

Принцип 4. Забезпечення важливої ролі багатосторонньої системи за рахунок стійкого підвищення ефективності, розширення можливостей реагування, посилення координації та нарощування результативності діяльності багатосторонніх організацій.

Принцип 5. Забезпечення стійких та суттєвих обов'язків зі сторони всіх партнерів з інвестування у сфері сільського господарства, продовольчої безпеки та харчування з виділенням необхідних ресурсів на засадах своєчасності та надійності та з орієнтуванням на довгострокові плани та програми [16].

Усі ці принципи є фундаментальними для забезпечення продовольчої безпеки, і на їх основі науковці виокремлюють інші принципи.

Необхідно відзначити, що система принципів, які регулюють адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки, не є сталою, вона постійно перебуває у стані розвитку. Вказані принципи можна розглядати як міжгалузеві, оскільки відносини в сфері продовольчої безпеки є комплексними. Важливо відзначити існування двох її основних складових, які перебувають у тісному діалектичному взаємозв'язку: соціально-економічної та правової парадигм.

Список використаних джерел

1. Словник іншомовних слів. Принцип. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%F0%E8%ED%F6%E8%EF> (дата звернення: 20.06.2024).
2. Запотоцька О. В. Управління сферою безпечності та якості харчової продукції в Україні: адміністративно-правове дослідження : монографія. Київ : Видавничий центр "Кафедра", 2018. 400 с.
3. Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / за ред. М. П. Бажана. Київ : Рад. енцикл. літ., 1963. Т. 11. 592 с.
4. Політичний словник / за ред. В. К. Врублевського, В. М. Мазура, А. В. Мяловицького. 2-ге вид. Київ : Рад. енцикл. літ., 1976. 592 с.
5. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Рад. енцикл. літ., 1977. 776 с.
6. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
7. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
8. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
9. Тугаринов В. П. Соотношение категорий диалектического материализма. Ленинград : ЛГУ, 1956. 136 с.
10. Котюк В. О. Теорія права : навчальний посібник для юрид. фак. вузів. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
11. Пустовіт Ю. Ю. Принципи контролю (нагляду) у сфері харчової промисловості. *Науково-практичне правове видання Республіки Молдова*. 2022. № 1 (48). URL: <https://cuesc.org.ua/zhurnali/jurnaluljuridic> (дата звернення: 20.06.2024).
12. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
13. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
14. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харків : Консум, 2000. 704 с.
15. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

16. Декларация Всемирного саммита по продовольственной безопасности.
URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/Summit/Docs/Final_Declaration/K6050_Rev10_WSFS_OEWG_ru.pdf (дата звернення: 20.06.2024).

УДК 343.9

JEL Classification: K33

Хороновський О. І.,

канд. юрид. наук, здобувач
відділу аспірантури і докторантури,
Національна академія Служби
безпеки України, м. Київ

**ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ
ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ
ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ**

Концепція національної безпеки України, яка діяла до прийняття Закону "Про основи національної безпеки", до пріоритетних національних інтересів відносила "створення самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки" [1].

У Законі України "Про основи національної безпеки" було визначено декілька позицій національних інтересів, які можуть бути віднесені до сфери захисту критичної інфраструктури, зокрема:

– забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

– прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів;

– стимулювання випереджувального розвитку наукоємних високотехнологічних виробництв;

– вдосконалення антимонопольної політики;

– подолання "тінізації" економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси [2].

В новому Законі України "Про національну безпеку України" на відмінно від попереднього закону визначено лише фундаментальні інтереси України, а саме:

- 1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;
- 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;
- 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами [3].

Отже, так чи інакше до інтересів держави у сфері захисту критичної інфраструктури, Закон відносить лише сталий розвиток національної економіки.

Також, варто відмітити, що в Законі України "Про критичну інфраструктуру" визначено поняття "захист критичної інфраструктури" як всі види діяльності, що виконуються перед або під час створення, функціонування, відновлення і реорганізації об'єкта критичної інфраструктури, спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію загроз безпеці об'єктів критичної інфраструктури, а також мінімізацію та ліквідацію наслідків у разі їх реалізації [4].

Аналізуючи думки науковців, можна узагальнити головну особливість об'єктів критичної інфраструктури – приналежність їх до національної інфраструктури, що є взаємопов'язаною системою державного управління та об'єктів інфраструктури, які забезпечують діяльність різних сфер функціонування держави, її економіки та суспільства. Цю думку підтримує О.П. Єрменчук, наголошуючи, що критична інфраструктура формується на базі існуючих інфраструктур держави шляхом виділення в них життєво важливих для держави систем і активів, які визначені ст. 1 Закону України "Про основи національної безпеки України" [5].

У науковій літературі відсутні дослідження щодо визначення інтересів держави у сфері захисту критичної інфраструктури. Разом з тим, наявні наукові розробки щодо інтересів держави в економічній сфері, які, на нашу думку, в тій чи іншій мірі можуть бути ідентичними до інтересів держави у сфері захисту критичної інфраструктури.

Так, наприклад, В.Т. Шлемко та І.Ф. Бінько серед найважливіших інтересів держави в економічній сфері, від реалізації яких залежить майбутнє української держави, добробут і процвітання нації, виділяють наступні:

- створення надійної системи економічної безпеки України, забезпечення можливості самостійного, прогресивного соціально-економічного розвитку;
- забезпечення ефективного розвитку національної промисловості;
- істотне зменшення енергомісткості і матеріаломісткості ВВП;
- здійснення кардинальної модернізації виробництва та розвиток його наукомістких галузей;
- створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції;
- забезпечення альтернативних джерел надходження нафти і газу;
- створення потужного воєнно-промислового комплексу, зокрема ракетно-космічної галузі;
- збереження та розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалів України;
- здійснення політики енерго- і ресурсозбереження;
- здійснення прогресивних економічних перетворень на базі власної моделі реформ;
- здійснення широкого комплексу інституційних змін із метою динамічного розвитку національної економіки;
- здійснення реформи податкової системи, посилення стимулюючого впливу податків на розвиток виробництва;
- проведення земельної реформи, підтримка фермерських господарств;
- здійснення реформи агропромислового комплексу, відродження села;
- вирішення державою соціальних проблем;
- проведення рішучої боротьби з "тіньовою" економікою;
- створення соціально-однорідного середовища в усіх регіонах держави, усунення дисбалансу в їхньому соціально-економічному розвитку;

- побудова економічних відносин із іншими країнами на засадах рівноправності та взаємовигідності;
- забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції; вдосконалення товарної структури експорту та імпорту;
- ефективне використання Україною свого вигідного географічного положення для здійснення міжнародного транзиту тощо [6, с. 44-46].

Слід зазначити, що серед зазначених вище інтересів держави відсутні будь-які посилення на транснаціональну організовану злочинність, проте враховуючи масштабність її впливу на розвиток держави, можемо констатувати, що транснаціональні організовані злочинні угруповання мають прямий чи опосередкований вплив на реалізацію кожного із зазначених інтересів.

Зауважимо, що інтереси держави у сфері захисту критичної інфраструктури є невід'ємною складовою забезпечення державної безпеки, мета реалізації яких полягає в підтриманні такого стану критичної інфраструктури, який характеризується збалансованістю, стійкістю до негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

Отже, підсумовуючи, спробуємо виділити основні напрями державної політики щодо забезпечення інтересів України у сфері захисту критичної інфраструктури від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, а саме:

- недопущення втручання транснаціональних організованих злочинних угруповань у процеси створення, функціонування, відновлення і реорганізації об'єктів критичної інфраструктури;
- ефективна боротьба з "тіньовою" економікою в секторах критичної інфраструктури, які використовуються в діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань;
- створення надійної системи безпеки критичної інфраструктури, яка дозволить в повній мірі протидіяти діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань;
- локалізація та недопущення витоку капіталів закордон, пов'язаних з діяльністю транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури;

– забезпечення високого рівня міжнародної репутації у сфері протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури;

– створення сприятливого бізнес-клімату, який дераціоналізує діяльність транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури;

– забезпечення необхідних умов для надходження іноземних інвестицій у розвиток критичної інфраструктури.

Наведений вище перелік напрямів державної політики щодо забезпечення інтересів України у сфері захисту критичної інфраструктури від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань не є вичерпним. Він залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників: економічних, політичних, соціальних, міжнародних та інших.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : Постанова ВРУ від 16.01.1997 № 3/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 19.06.2024).

2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення 19.06.2024).

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення 19.06.2023).

4. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 № 1882-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20> (дата звернення 19.06.2024).

5. Єрменчук О. П. Поняття "критична інфраструктура". *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2018. № 1. С. 20-28.

6. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.

УДК 351:330

JEL Classification: K29

Шестак Л. В.,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права,
НУ "Чернігівська політехніка", м. Чернігів

Пузирна Н. С.,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права,
НУ "Чернігівська політехніка", м. Чернігів

АНАЛІЗ НЕДОЛІКІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО ОРГАНУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Боротьба з економічними правопорушеннями є важливим напрямком діяльності держави, який спрямований на захист економічної стабільності та зростання. Забезпечення захисту економічного суверенітету України покладається на спеціально створені державні органи, особливе місце серед яких займає Бюро економічної безпеки України (далі за текстом – БЕБ) – центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [1]. Зауважимо, що застосування Законом України "Про Бюро економічної безпеки України" терміна "правопорушення" дозволяє допускати, що БЕБ протидіє протиправним діям, які переслідуються і в адміністративному, і в кримінальному порядку.

Практично щодня в мережі повідомляється про результати роботи БЕБ, які "викрили..., попередили розтрату..., виявили переплату..., зупинили ненадходження до бюджету... тощо". Дійсно, варто відмітити досить високі показники діяльності Бюро. Проте і науковці, й практичні працівники відмічають окремі недоліки у роботі БЕБ, спричинені, з-поміж іншого, недоліками правового регулювання його діяльності.

Одним з наріжних каменів організації роботи Бюро економічної безпеки є питання доцільності зосередження в межах однієї структури

значного обсягу повноважень. Наразі БЕБ виконує функції, які раніше розподілялися між податковою міліцією, відділом боротьби з економічною злочинністю та спецпідрозділами Національної поліції України [2, с. 81]. З одного боку, така "розпорошеність" дозволяла більшій кількості структур виявляти відповідні протиправні прояви та ефективно їм протидіяти, але з іншого, – невисокий рівень підготовки кадрового складу (відсутність спеціальної юридичної освіти, ґрунтовних знань в галузі економіки тощо) та великі корупційні ризики не дозволяли забезпечувати належний рівень виявлення економічних правопорушень та ефективно їм протидіяти. Проте й монопольне право БЕБ на виявлення та розгляд економічних правопорушень є, до певної міри, передчасним і ускладнює контроль за роботою детективів БЕБ та не сприяє подоланню корупції чи інших зловживань в державних органах.

Проблематичною наразі залишається й питання щодо координації роботи Бюро економічної безпеки. Наразі така координація забезпечується Урядом України, але жоден документ не визначає, хто саме з міністрів відповідає за цей напрямок роботи. Більше того, на жаль, склад Кабінету Міністрів України періодично оновлюється як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин, внаслідок чого ефективність роботи БЕБ може змінюватися, можуть мати місце "простої" в роботі через зміну керівництва.

На певну недосконалість роботи БЕБ вказує й той факт, що нараз існує два проєкти законів, якими пропонується внести зміни до діючого закону України "Про Бюро економічної безпеки України" [3; 4]. Але і їх зміст викликає ряд зауважень. Так, згідно першого проєкту, уряд має пропонувати одну з трьох кандидатур директора Бюро, затвердження якої має відбуватися на основі конкурсного відбору. Власне робота такої комісії має бути відкритою для медіа, а легітимність повноважень починається з дня затвердження її складу. Цікавими є також і пропозиції щодо конкурсних вимог кандидатів на посаду директора БЕБ. Відповідно до проєкту [3] пропонується прибрати вікові обмеження (зокрема, досягнення 35 років), оскільки досягнення відповідного віку не є показником професійності, а також наявність досвіду роботи на керівних посадах (оскільки власне поняття "керівна посада" відсутнє в діючому законодавстві та дозволяє трактувати його майже довільно). Крім того, пропонується ввести

специфічну підставу для припинення повноважень директора БЕБ: неналежне виконання посадових обов'язків, що підтверджується висновком Комісії з проведення зовнішньої незалежної оцінки. На наш погляд, оскільки у ході професійної діяльності фахівці БЕБ можуть мати доступ до персональних даних та до інформації, яка належить до державної таємниці, доречно передбачити й таку підставу відповідальності, як порушення законодавства про захист персональних даних [5] та про державну таємницю [6].

Для підвищення рівня результативності роботи БЕБ пропонується також проводити аудит ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України. На нашу думку, це не зовсім коректно, оскільки кількісні показники не завжди вказують на якість роботи та й встановлювати "норму виробітку", за якою буде оцінюватися робота БЕБ нелогічно, так само як і оплачувати роботу незалежних аудиторів. На наш погляд, питання контролю за діяльністю БЕБ мають вирішуватися шляхом звітування про результати такої роботи, а також проведення вибіркових перевірок іншими державними структурами, наприклад, Рахунковою палатою України. В цілому, запропоновані у проекті зміни спрямовані, перш за все, на обмеження впливу Верховної Ради та РНБО на діяльність БЕБ шляхом позбавлення їх права впливати на призначення членів конкурсної комісії для обрання директора БЕБ.

Інший законопроект розроблено Урядом України [4] та передбачає формування атестаційних комісій для здійснення добору працівників БЕБ. Але сутність процедури атестації, яка має проводитись Урядом України (?) не визначена і критерії для її проведення (визнання чи оспорування результатів) відсутні. Таким чином, питання кадрової політики фактично не вирішуються, що забезпечує активний вплив "людського фактора" на її реалізацію та збільшує, відповідно, корупційні ризики. Не вирішено й питання про те, як бути, якщо атестацію не пройде значна частина працівників БЕБ. Тому, або проходження такої атестації не перетворилося на фарс, доречно визначити умови, порядок, наслідки та легітимність результатів її проведення, порядок оскарження результатів та перегляду рішень атестаційної комісії; право членів комісії на окрему думку та інші питання (проведення атестації протягом дії воєнного стану чи певного часу

після його завершення, строки повторної атестації тощо). Крім того, в межах проєкту не названо перелік критеріїв, наявність яких вказує на неможливість допуску до конкурсу (незнята чи непогашена судимість, внесення даних в реєстр корупціонерів, суміщення та сумісництво, наявність власної комерційної чи іншої зацікавленості в роботі Бюро, звільнення з попереднього місця роботи як спосіб уникнення відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх попередніх професійних обов'язків та інше). На наш погляд, чітко визначні критерії відповідності та невідповідності дозволять уникати випадків непрофесійності працівників БЕБ.

На жаль, жоден з аналізованих проєктів не передбачає зміни статусу детективів БЕБ як учасників кримінального процесу. Зокрема, наразі не передбачено право видання письмових доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, повноваження в адміністративних процесах взагалі не описані. Все це вимагає внесення змін і доповнень не тільки до Закону України "Про Бюро економічної безпеки", але й до інших актів законодавства, зокрема, Кримінального процесуального кодексу України [7] та Кодексу України про адміністративні правопорушення [8].

Таким чином, в діяльності БЕБ є ряд недоліків, наявність яких пов'язана з неналежним правовим регулюванням діяльності БЕБ та не розробленістю процедур конкурсного добору кадрів, проведення атестації, переатестації тощо. Врегулювання таких прогалин передбачає доцільність внесення змін і доповнень до діючого законодавства, яке визначає статус, завдання і повноваження Бюро економічної безпеки, а також до інших актів Законодавства, зокрема, Кримінального процесуального кодексу України (в частині, що визначає повноваження детективів БЕБ в ході досудового розслідування), Закону України "Про центральні органи виконавчої влади" та деяких інших.

Список використаних джерел

1. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. // Відомості Верховної Ради України. 2021. № 23. Ст. 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20> (дата звернення: 12.05.2024).
2. Пузирна Н.С. Правові аспекти створення та діяльності бюро економічної безпеки України. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 2. С. 80-83.

3. Уряд зареєстрував законопроект про вдосконалення роботи БЕБ: у Раді та ЦПК вказали на недоліки. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/01/29/709276>.

4. Ісмаїлов І.М., Гоц О.В. Роль кадрової політики Бюро економічної безпеки України. Законодавче забезпечення діяльності бюро економічної безпеки України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків–Київ, 17 травня 2021 року). К.: Національна академія внутрішніх справ, 2021. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/23422>.

5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06. 2010 р. № 2297-VI. // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 12.05.2024).

6. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст.93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12> (дата звернення: 12.05.2024).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.04.2024).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12. 1984 р. № 8073-X. // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. додаток до № 51. Ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 12.05.2024).

СЕКЦІЯ 8. ФІЛОСОФІЯ
SECTION 8. PHILOSOPHY

УДК 504.03:327(477)

JEL Classification: D83

Андріанов А. Є.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ЕКОБЕЗПЕКА УКРАЇНИ У СВІТЛІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

Екологічна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки та стійкого розвитку будь-якої країни, а в умовах стрімкого цивілізаційного поступу ХХІ ст., це питання набуває ще більшої актуальності. Як для всього світу, так і для України, яка стикається з численними екологічними викликами, забезпечення екологічної безпеки є пріоритетним завданням. Саме тому соціально-філософський аналіз цього явища дозволяє глибше зрозуміти його сутність та визначити шляхи досягнення стійкого розвитку. У своїй статті "Глобалізація як "універсалізація освоєння" довкілля – природного і культурного", В.Акопян зазначає: "Завершення епохи індустріалізму й перехід людства до епохи інформаційної, здавалося б, мало вивести з орбіти суспільного і наукового обговорення таку гостру проблему сучасності, як екологічна проблема. Між тим, цього не сталось. Навпаки, екологічна проблема постала ще більш актуальною і загрозливою. Напруга в системі взаємодії "людина-природа" не тільки не зменшується, але й навпаки – збільшується. В основі ескалації екологічної напруги знаходиться система традиційних і новітніх чинників, основним з яких є процес глобалізації" [1, с. 261].

Беззаперечним є той факт, що цивілізаційний розвиток, зокрема індустріалізація, урбанізація та науково-технічний прогрес, мають значний вплив на екологію та стан довкілля. З одного боку, ці процеси сприяють економічному зростанню та покращенню якості життя, саме тому людство погоджується на певні компроміси. З іншого боку, вони створюють серйозні

екологічні проблеми, такі як забруднення повітря та води, деградація земель, знищення біорізноманіття та зміни клімату Землі. Як в усьому світі, так і в Україні, цей вплив є особливо відчутним. У колективній монографії "Глобалізація і безпека розвитку", автори зазначають, на початку нового тисячоліття особливо гостро проявляються нові закономірності та тенденції: "по-перше, колосальне зростання масштабів глобалізації, по-друге, стрімке прискорення процесів глобалізації, по-третє, посилення і поглиблення глобальної інтеграції" [4, с. 13-14].

Сучасні дискусії серед науковців, економістів, політиків та філософів на початку XXI століття зосереджуються на пошуку моделей економічної поведінки у глобальному контексті. Це спричиняє актуалізацію досліджень, спрямованих на вивчення прогресуючого ускладнення глобальних процесів та обґрунтування концептуальних основ нового етапу світової економічної еволюції. Як стверджує дослідник О. Швидаренко: "Водночас, може йтися тільки про ескізне окреслення контурів становлення глобальної економіки у мультипарадигмальному ландшафті, що продукує нові методологічні проблеми: кожна із сучасних парадигм глобалізації є орієнтованою на певну логіку розвитку (дискретність, еволюцію, циклічність), а не їх синтез" [5, с. 6].

Війна – це не лише людські жертви та руйнування інфраструктури, але й значний удар по екології. Військові дії призводять до забруднення довкілля, знищення природних ресурсів та серйозних екологічних проблем, а для України, яка стикається з військовою агресією, ці питання набувають особливого значення. Виникають нові наукові напрями в сфері екології та природознавства, про що пишуть у своїй статті дослідники О. Бондар, Г. Фінін, Р. Шевченко: "Активна фаза російсько-української війни, що почалася 24 лютого 2022 р. призвела до формування нового науково-технічного напрямку досліджень – геоінформаційного моделювання та управління екологічними викликами воєнного часу. Це дозволяє вивчати та аналізувати зміст та взаємозв'язки різних складових ландшафтного простору, явищ в екосистемах, що виникають під впливом бойових дій шляхом укладання багатосарових (мультитематичних) цифрових картографічних моделей, що можуть бути реалізовані як у двомірному, так й у трьох- та багатомірному представленні (візуалізації)" [3, с. 41].

Україна стикається з численними екологічними проблемами, які загрожують здоров'ю населення та екосистемам, а забруднення промисловими відходами, неконтрольоване використання природних ресурсів, аварії на підприємствах та недостатня екологічна свідомість громадян є лише деякими з них. Особливу увагу привертає проблема Чорнобильської зони, наслідки аварії на Чорнобильській АЕС залишаються актуальними не лише для України, але й для всього світу до сьогодні. Ця трагедія має насправді цивілізаційний характер: "Українська держава успадкувала технічно невирішені та соціально мінливі наслідки Чорнобиля. До 1991 року вона проголосила незалежність від колишнього Радянського Союзу та взяла на себе відповідальність за обслуговування пошкодженого реактора та поточні стратегії стримування. Початок української адміністрації Чорнобиля характеризувався різким зниженням порогової дози. Українська версія Концепції безпечного життя була частиною першого пакету законів, розроблених новим незалежним парламентом... Українці заявили про власний досвід і запровадили новий стандарт біологічної безпеки" [7, с. 49-50].

Все це у сукупності акцентує увагу на соціально-філософському підході до екологічної безпеки, що дозволяє краще зрозуміти причини екологічних проблем та знайти певні системні рішення. Так, наприклад, важливим аспектом є концепція сталого розвитку, яка передбачає баланс між економічним зростанням, соціальним благополуччям та збереженням довкілля. Ця ідея гармонійного балансу базується на самому уявленні про гармонію. У своїй статті "Екопсихологічна сутність феномену "гармонія" у свідомості студентської молоді" дослідниця І. Шлімакова наголошує на важливості питання гармонізації стосунків людина-екологія у цивілізаційних масштабах: "Гармонія, гармонізація, гармонійний розвиток – категорії, які досить часто вживаються у життєвому просторі людини, вказуючи на її прагнення до досконалого світу, стійкості, балансу, відповідності буття. "Гармонійна" тематика прослідковується у питаннях етики та естетики, у вирішенні практичних аспектів взаємодії людини і природи, у розв'язанні сімейних проблем, у виховних проектах тощо" [6, с. 581]. "Гармонійна" тематика проявляється в питаннях етики та естетики, у вирішенні практичних аспектів взаємодії людини з природою, у розв'язанні сімейних проблем, у виховних проектах тощо: "Звернення до ідеї

гармонізації є закономірним, адже людина по своїй природній сутності завжди прагнула до благополучного співіснування з середовищем, своїм внутрішнім "Я", узгодженості власного духу з проблемами буття, що по суті, в історично-філософських уявленнях і являє собою гармонію" [6, с. 581].

Для забезпечення екологічної безпеки в Україні у світлі цивілізаційного поступу необхідні комплексні підходи та стратегічні рішення, саме тому, одним із ключових напрямків є розвиток екологічного законодавства та його ефективного впровадження. Крім цього важливо також підвищувати екологічну свідомість населення через освітні програми та громадські ініціативи, оскільки впливаючи саме на освіченість, можна буде отримати саме практичні результати. Інновації та впровадження екологічно чистих технологій у промисловості та енергетиці так само можуть значно зменшити негативний вплив на довкілля, а для цього необхідна міжнародна співпраця у сфері екології. Це у свою чергу дозволить використовувати найкращі практики та технології для збереження довкілля.

Екологічна безпека України є невід'ємною складовою її національної безпеки та стійкого розвитку, а в умовах цивілізаційного поступу важливо знаходити баланс між економічним зростанням та збереженням довкілля. Соціально-філософський аналіз допомагає зрозуміти глибокі причини екологічних проблем та визначити шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Акоюн В. Г. Глобалізація як "універсалізація освоєння" довкілля – природного і культурного. Гілея. Спецвипуск. 2011. С. 261-268.
2. Барановська Н. М. Національна історико-культурна спадщина в системі історичної пам'яті та викликів сучасної глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. №3. 2016. С. 7-12.
3. Бондар О. І., Фінін Г. С., Шевченко Р. Ю. Екологічні виклики воєнного часу: оцінка впливу на довкілля космічними системами дистанційного зондування та GPS-навігації. *Екологічні науки: Науково-практичний журнал*. 2022. №43. С. 40-49.
4. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.; кер. авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. Київ : КНЕУ, 2001. 733 с.
5. Швиданенко О. Новітня парадигма глобалізації: світоцілісність чи альтернативи розвитку? *Міжнародна економічна політика*. 2005. №3. С. 5-28.

6. Шлімакова І. І. Екопсихологічна сутність феномену "гармонія" у свідомості студентської молоді. Актуальні проблеми психології. Т. 7. Екологічна психологія. 2011. №26. С. 581-588.

7. Petryna A. Life Exposed: Biological Citizens after Chernobyl. New Jersey: Princeton University Press, 2002. 280 p.

УДК 316.647.5

JEL Classification: D83

Махиня Д. В.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ФЕНОМЕН БЕЗПЕКИ У ХХІ СТ.: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВИМІР

Безпека завжди була фундаментальною потребою людства, і сьогодні феномен безпеки набуває нових вимірів, враховуючи зростання екзистенційних загроз, таких як стрімкий технологічний прогрес, глобалізація, зміна соціокультурних парадигм тощо. Нове тисячоліття приносить нові загрози та виклики, які впливають на наше розуміння та бачення безпеки як у соціокультурному, так і в екзистенційному контекстах.

Розглядаючи соціокультурний вимір феномену "безпеки", необхідно звернути увагу на поняття "соціальної безпеки", оскільки це поняття розкриває проблематичні зв'язки у стосунках людина-соціум, людина-людина, людина-світ тощо. Дослідники "соціальної безпеки" О. Марущак та Л. Сологашвілі у своїх розвідках наголошують на специфіці визначення поняття "безпека" в соціальному контексті: "Категорія "соціальна безпека особистості" характеризує безпосередньо взаємозв'язок людини і суспільства і може бути визначена через відносини між соціальним суб'єктом та соціальним об'єктом. Залежно від цього, яким чином соціум впливає на особистість, а особистість соціалізується у суспільстві,

визначається її адаптація у ньому. Також з цим пов'язана здатність людини до інтеріоризації (тобто формування ціннісних орієнтацій особистості, "опредметнення" соціальної та духовної реальності) та до соціальної активності та творчості" [4, с. 56].

Соціокультурний вимір безпеки пов'язаний із явищем глобалізації та міжкультурні взаємодії, як зазначає М. Манзя: "Проблеми глобалізації стали провідними темами серед політиків, громадських діячів всіх країн і народів, вони вважають за необхідне визначитися в цьому питанні, висловити своє ставлення до цих проблем. Вивчення процесу глобалізації здійснюється представниками багатьох наук, оскільки він охопив усі сфери життя сучасної світової громади" [3, с. 197]. Глобалізація сприяє інтенсивному обміну інформацією, товарами та ідеями між різними культурами. Різноманітні культури, народи і нації постають перед тенденцією зближення, про які писав В. Мур у 1960-их роках. Він увів у обіг поняття "глобальна соціологія", а М. Маклюен запропонував термін "глобальне село". Це, з одного боку, розширює можливості для співпраці та взаєморозуміння, а з іншого – створює нові загрози у вигляді воєнних конфліктів, тероризму, кібератак тощо. В таких умовах соціокультурна безпека передбачає захист культурної ідентичності та збереження цінностей, що визначають національну та культурну спільноти.

Феномен безпеки тісно пов'язаний не лише із реальністю, але й з віртуальною реальністю, так, наприклад, сьогодні людина гостро потребує безпеки у віртуальному просторі, в соціальних мережах, там де повсякденне життя переплітається з цифровим простором. Технологічний прогрес та кібербезпека постають важливими складовими соціокультурного та екзистенційного вимірів. Автори Ю. Щавінський та І. Щавінська у своїх працях зазначають: "...інформаційна сфера нині є системоутворювальним фактором життя суспільства, вона активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної і інших складових безпеки держави" [7, с. 195]. Технологічний прогрес, особливо розвиток інформаційних технологій, значно впливає на соціокультурну безпеку, а такі кіберзагрози, як хакерські атаки та поширення дезінформації та фейків, стають серйозними викликами, як для світових держав, так і для українського суспільства. Забезпечення кібербезпеки потребує розробки нових стратегій та підходів, які враховують постійно змінювані технологічні ландшафти, нові технології та

спеціальності: "...необхідно враховувати, що цифровізація, комп'ютеризація, автоматизація багатьох процесів разом із широким використанням цифрових технологій формують новий простір – кіберпростір, тип загроз – кіберзагроз, кібератак, кіберінцидентів, кіберрозвідка, кібертероризм, кібершпигунство та злочинів-кіберзлочинів, а це в свою чергу створює необхідність кіберзахисту, кібероборони" [5, с. 67].

Говорячи про екзистенційний вимір безпеки, необхідно наголосити на супутніх феноменах, а саме на страху і невизначеності. Так, у XXI столітті екзистенційний вимір безпеки часто пов'язаний з почуттям тривоги, страху та невизначеності через часті техногенні катастрофи, ознаки зміни клімату, пандемії (на кшталт COVID-19) та інші глобальні загрози, які підривають відчуття стабільності та безпеки, викликаючи у людей тривогу та депресію. Це спонукає до пошуку нових смислів та цінностей, які можуть надати сенс людському існуванню у нестабільному світі. У соціальній онтології "тривога" характеризується втратою людини соціальної безпеки, що проявляється у межах наявного буття особистості. Для німецького філософа М. Гайдегера наявне буття людини визначалося як "Dasein" ("ось-буття"), а взаємозв'язок усіх модусів буття людини визначалося як "Sorge" (турбота) [1]. З цього приводу О. Марущак та Л. Сологашвілі пишуть: "Відношення ж "Dasein" до своєї скінченності формує, за М. Гайдегером, внутрішню форму турботи, структуру людського існування, що постає як єдність трьох основних складових – "буття-в-собі", "забігання-наперед" та екзистенції ("буття-при-всередині-світовому-сущому") й позначається як турбота. На думку видатного німецького філософа прояв різних видів занепокоєння (тривоги, турботи тощо) свідчить про втрату особистої безпеки людини як у її наявному бутті (по відношенню до самої себе), так і в інших проєкціях (щодо предків та нащадків). Причому "Sorge" (турботу) у більш вузькому її трактуванні слід вважати одним з проявів (не)стабільності соціальної безпеки особистості" [4, с. 58].

Соціальні зміни, викликані економічними кризами, міграційними потоками та екологічними катастрофами, також впливають на феномен безпеки, а соціальна нестабільність породжує нові форми загроз. У таких умовах важливою складовою соціокультурної безпеки стає забезпечення соціальної справедливості та рівності. Загалом, основа теорії справедливості пов'язана з видатними мислителями Дж. Роулзом, П. Ріквором, М. Нуссбаумом,

М. Сенделом та ін., та трактується через низку різних контекстів: "Одна з головних ідей, що складає сенс сучасного уявлення про справедливість, – це ідея гарантій соціальної безпеки. Саме поняття соціальної безпеки сьогодні має надзвичайно широке трактування та охоплює, окрім звичних правових конотацій, як мінімум ще й уявлення про її історичні, етнічні, міграційні, гендерні, екологічні, медійні, цифрові складові" [6, с. 49].

Зрештою, філософське мислення та духовність особистості відіграють важливу роль у забезпеченні екзистенційної безпеки, оскільки вони надають інструменти для осмислення таких понять, як життя та смерть, провокують до пошуку внутрішнього спокою та гармонії. Саме тому, в останні десятиліття зростає інтерес до різних філософських течій та духовних практик, які допомагають людям знайти відповіді на фундаментальні питання. Щодо соціокультурного та екзистенційного вимірів феномену безпеки у XXI столітті, то це явище має складний та багатогранний характер, що охоплює різноманітні аспекти. Глобалізація, технологічний прогрес та соціальні зміни створюють нові виклики для суспільства, вимагаючи напрацювання ефективних стратегій забезпечення безпеки.

Список використаних джерел

1. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ : Знання України, 2006. 1200 с.
2. Маклюен Г.М. Галактика Гутенберга. Становлення людини; пер. з англ. Андрій Галушка і Володимир Самойленко. Лабораторія, 2024.
3. Манзя М.В. Соціальний вимір глобалізації. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2008. №32. С. 196-210.
4. Марущак О.В., Сологашвілі Л.В. Філософсько-екзистенційний вимір соціальної безпеки особистості. Філософсько-світоглядний вимір сучасності: міжгалузеві диспути: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 листопада 2023. Івано-Франківськ, 2023. С. 56-61.
5. Скибун О.Ж. Сучасна етика як практична філософія кібербезпеки. Сучасний захист інформації. 2022. №52. С. 66-70.
6. Стояцька Г.М. Соціальна безпека як складова "теорії справедливості". Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. 364 с.

7. Щавінський Ю.В., Щавінська І.Ю. Вплив розвитку інформаційних технологій на інформаційну безпеку держави: психологічний аспект. Науковий вісник. 2012. №2 С.193-202.

УДК 321.02:316.42(477):1

JEL Classification: D83

Нікітін А. С.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Державно-громадське партнерство є важливим елементом демократичного суспільства, що забезпечує ефективну взаємодію між владою та громадянським суспільством. Ця проблема на сьогодні є дуже важливою та актуальною: "Побудова державно-громадянського партнерства в Україні з залученням до нього широких верств населення і професіоналів – це основна проблема, яка, на нашу думку, потребує інноваційного вирішення" [1, с. 101]. Інші дослідники С. Селін та Д. Чавес визначають партнерство як "об'єднання або спільне використання ресурсів між двома чи більше зацікавленими сторонами для вирішення проблеми або створення можливості, яку ніхто не може розглянути окремо" [7, с. 260]. В Україні, де демократичні інститути все ще формуються і потребують зміцнення, таке партнерство набуває особливого значення. Соціально-філософський аналіз цього явища дозволяє зрозуміти його сутність, проблеми та перспективи розвитку в умовах сучасних викликів. Суть партнерства полягає у тому, що це не односторонній процес, а взаємний, який передбачає кооперацію. Про необхідність взаємодії з можливими змінами також існує наступна думка: "Побудова партнерства та співпраці агентств вимагає змін для всіх учасників. Ступінь змін залежить від характеру партнерства, але будь-які міжвідомчі зусилля потребують певних змін у робочій практиці" [6, с. 307].

Державно-громадське партнерство можна визначити як співпрацю між державними інституціями та громадськими організаціями, спрямовану на досягнення суспільно значущих цілей. Це партнерство базується на принципах відкритості, взаємодопомоги, рівноправності та відповідальності. Цікавим є досвід ЮНЕСКО у цьому питанні. У своєму дослідженні С. Дружинін стверджує: "Досвід ЮНЕСКО у сприянні розвитку державно-громадянського партнерства для культурних та творчих галузей показує, що їх слід розглядати як інвестиції у людський розвиток, а не як субсидії. Розвиток цього сектору також вимагає безпосередньої участі як приватних підприємств, так і професійних асоціацій у пошуку балансу між державними та приватними інтересами. Таке партнерство – шлях до кращого майбутнього – не тільки тому, що воно дає додаткові фінансові ресурси, але й тому, що робота здійснюється безпосередньо з приватним сектором у структуруванні та розвитку ринків культурних товарів та послуг" [3, с. 120].

Громадянське суспільство, традиційно представлене громадськими організаціями, об'єднаннями, професійними спілками та іншими інститутами, воно відіграє роль активного учасника у формуванні та реалізації державної політики. Існує тенденція, згідно якою громадянське суспільство визнається більш широким змістом, ніж просто сукупність спільнот громадських організацій, так, наприклад, громадянське суспільство включає все більш широкий і більш активний спектр груп.

Державно-громадянське партнерство (визначається світовими фахівцями по-різному, і це залежить від визначення суспільних секторів. Так на думку, Н. Драгомирецької багатьох дослідників "...відзначають широкорозповсюджену думку щодо різних суспільних секторів, які мають працювати в якості партнерів. Виокремлюють такі сектори: державний (центральні та місцеві органи влади); неурядові організації (громадські об'єднання); економічний сектор (бізнес, підприємництво). Їх партнерство має велике значення для кожного з партнерів і для суспільства в цілому. Втім, єдиної загальної думки щодо змісту такого партнерства не має" [2, с. 15].

Незважаючи на позитивні зрушення, розвиток державно-громадського партнерства в Україні стикається з низкою проблем, і однією з головних є недовіра між громадянами та владою, яка зумовлена корупцією та непрозорістю процесів прийняття рішень, а ще бюрократичними перепонами. Крім того, відсутність чіткої нормативно-правової бази для

регулювання партнерства та недостатня інституційна спроможність громадських організацій також ускладнюють ефективну співпрацю.

Філософський аналіз державно-громадського партнерства дозволяє побачити його значення для суспільства в ширшому контексті, саме тому для філософського аналізу потрібне чітке визначення термінів, що вкрай важко зробити в умовах наукової картини, яка динамічно розвивається. Втім, в сучасному соціогуманітарному дискурсі існують наступні визначення: "Державно-громадське партнерство – це такий вид партнерства, за якого представники державної влади й громадськості тимчасово (ситуативно) вибудовують відносини для вирішення соціально значущих питань, які залежать від мети, масштабності, самих суб'єктів, змісту та способів діяльності, а також від оформлення партнерства" [5, с. 86]. Таке партнерство можна розглядати як вияв соціального контракту між державою та громадянами, де обидві сторони беруть на себе відповідальність за спільний добробут. Важливим аспектом є також концепція соціальної справедливості, яка передбачає рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх членів суспільства.

Традиційною є думка, що для подальшого розвитку державно-громадського партнерства в Україні необхідні системні зміни. З цим можна погодитись, оскільки це підвищення прозорості і підзвітності державних інституцій, що сприятиме зміцненню довіри громадян. Необхідно важливим є також створення сприятливих умов для діяльності громадських організацій, включаючи фінансову підтримку, навчання та розвиток інституційної спроможності. Залучення безпосередніх представників суспільства до визначення змісту управлінських рішень на всіх рівнях дозволить зробити цей процес більш відкритим та демократичним. Державно-громадське партнерство та персональна відповідальність людини тісно взаємопов'язані і взаємодоповнюють один одного, формуючи основи для сталого розвитку суспільства. Особиста відповідальність кожної людини передбачає свідоме ставлення до своїх обов'язків перед суспільством та природою. Це включає відповідальність за власні дії, дотримання законів, екологічну свідомість та участь у суспільному житті, що веде до феномену "соціально відповідальної взаємодії" [4, с. 212].

Державно-громадське партнерство в Україні є ключовим елементом становлення демократичного суспільства та ефективного управління. Соціально-філософський аналіз дозволяє глибше зрозуміти його сутність, виклики та перспективи розвитку. В умовах сучасних викликів, в тому числі викликів військової агресії, важливо знайти баланс між інтересами держави та громадянського суспільства, забезпечуючи таким чином стійкий розвиток та добробут для всіх членів суспільства.

Список використаних джерел

1. Драгомирецька Н., Гордєєва А., Запорожець М., Ковальова Л., Ладунська-Амонс О., Лісова М., Мельник Р., Міськов С., Фітьо Я. Теоретико-методологічні підходи щодо розвитку державно-громадського партнерства в Україні. Публічне урядування. 2017. №10. С. 98-130.
2. Драгомирецька Н. М. Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку: навчальний посібник. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 290 с.
3. Дружинін С. С. Державно-громадянське партнерство у сфері культури: управлінські моделі країн світу. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. №1. С. 119-123.
4. Жуковська А. Синергетичний ефект міжсекторної взаємодії в соціальній сфері. Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики: Дванадцяті регіональні та муніципальні читання : зб. матеріалів доп. міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль-Збараж, 26-27 жовт. 2017 р. / редкол. : М. М. Шкільняк, А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський та ін.; відп. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль : СМП "Тайп", 2017. Ч. I. С. 210-214.
5. Калініна Л. М. Державно-громадська взаємодія на партнерських засадах. Problems and achievements of modern science. 2019. №1. С. 84-88.
6. Greasley K., Watson P. J., Patel S. The formation of public-public partnerships: A case study examination of collaboration on a "back to work" initiative. International Journal of Public Sector Management. 2008. Vol. 21. No. 3. P. 305–313.
7. Selin S., Chavez, D. Developing an evolutionary tourism partnership model. Annals of Tourism Research. 1995. Vol. 22. No. P. 260-273.

УДК 1:316.7:930.85

JEL Classification: D83

Перов Д.А.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА У ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОТИРІЧЧЯХ ХХІ СТ.: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Культурна спадщина завжди була важливою складовою ідентичності будь-якої нації, вона відображає історичний розвиток, цінності, традиції та культурні досягнення суспільства. Втім, справедливо буде зазначити, що у ХХІ столітті, на тлі глобалізації, технологічних змін та соціальних перетворень, культурна спадщина необхідно стикається з новими викликами. Соціально-філософський аналіз цих явищ дозволяє глибше зрозуміти їхній вплив на сучасне суспільство та знайти шляхи для адаптації та збереження культурної спадщини.

Чи не першим аспектом, з яким стикається культурна спадщина, це процеси глобалізації, які з одного боку сприяють самозбереженню ідентичностей, а з іншого боку – розмивають кордони та роблять межу транспарентною. Глобалізація, яка охоплює всі сфери життя, сприяє взаємодії культур та обміну ідеями між різними народами. У своїй статті Н. Барановська аналізує сучасну глобальну картину світу та дає їй влучну характеристику: "Руйнуючи адміністративні бар'єри між країнами, інформацією та технологіями, глобалізація впливає на усі сфери життя, зокрема й на історичну науку та історичну свідомість. Несучи в собі популярні ідеї інтеграційної налаштованості, можливості приєднання до світового співтовариства та загального інформаційного простору, глобалізація спричиняє уніфікацію історії, відстороняє її від реального впливу на державний розвиток, політику та культуру історичної пам'яті. Відтак керування історичною свідомістю набуває неабияких масштабів" [1, с. 7-8]. Глобалізація, як явище, безумовно, збагачує світову культуру, але

водночас створює загрозу для збереження унікальних культурних традицій. Тому, уніфікація культурних цінностей може призвести до критичних наслідків – до втрати національної самобутності. Відповідно, важливим завданням постає необхідність віднайти баланс між відкритістю до зовнішніх впливів та збереженням власної культурної спадщини.

Розвиток інформаційних технологій та інтернету відкриває нові можливості для збереження та популяризації культурної спадщини, особливо в умовах сьогодення, зокрема, в умовах війни. Цифровізація має релятивний характер, оскільки з одного боку віртуальні музеї, цифрові архіви та онлайн-екскурсії дозволяють зробити культурні надбання доступними для широкої аудиторії, втім, одночасно з цим виникає питання автентичності та достовірності цифрових репрезентацій. Ця філософська дилема ставить перед дослідниками питання про те, як інтегрувати новітні технології у збереження культурної спадщини без втрати її сутності. У своєму дослідженні М. Кулиняка розглядає особливості впровадження та використання інструментів діджиталізації в сфері культурної спадщини: "Нагальна проблема збереження культурної спадщини в Україні, відновлення її після війни, а також популяризації та розвитку може бути успішно розв'язана завдяки застосуванню сучасних технологій оцифрування. Діджиталізація культурної спадщини, яка нині особливо активно та цілеспрямовано розвивається багатьма країнами та міжнародною спільнотою, зокрема під егідою ЮНЕСКО, – один з актуальних напрямів дослідження мультимедіа як феномена культури" [4, с. 219]. У ХХІ столітті багато країн стикаються з внутрішніми та зовнішніми соціальними конфліктами, які впливають на стан культурної спадщини. Війни, тероризм, політичні кризи та економічні проблеми часто призводять до руйнування культурних пам'яток і втрати важливих артефактів культурної спадщини. Філософський аналіз вищезазначених явищ допомагає зрозуміти, як суспільство може зберегти культурну спадщину в умовах війни та соціальних потрясінь. Так, наприклад, О. Бір'ова запропонувала віртуальні способи збереження та популяризації історико-культурної спадщини: "В умовах війни неможливо захистити нерухомі об'єкти історико-культурної спадщини, не дивлячись на їхній охоронний статус та міжнародне право. Єдиний спосіб збереження та популяризації – це переведення в цифровий формат. Цей спосіб допоможе зберегти оригінальний вигляд пам'ятки для

подальшої реставрації та популяризувати історичну та культурну спадщину в умовах українського сьогодення" [2, с. 91]. Серед тенденцій в процесі цифровізації культурної спадщини можна назвати використання доповненої реальності, про що у своїй статті пишуть Р. Бобок, О. Беуту, Ф. Гірбація, Н. Поповічі та Д.-М. Поповічі: "Доповнена реальність (ДР) знайшла застосування в різних сферах, від медицини до освіти, автомобільної промисловості, охорони здоров'я чи туризму. Зокрема, було доведено, що вона корисна для управління та збереження культурної спадщини (КС). Існує кілька основних цілей, для яких ДР використовується в КС: покращення досвіду відвідувачів, реконструкція та дослідження, а також консервація та збереження і оживлення минулих подій. Технологія, яка найчастіше використовується у всіх цих випадках, – це цифровізація" [5]. Філософський аналіз цієї проблематики свідчить про те, що в науковому лексиконі ХХІ ст. з'явилося багато нових термінів, які все ще не мають чіткого визначення, а різні дослідники по різному їх розуміють: "З'явилися такі терміни, як "віртуальна реальність", "доповнена реальність", "змішана реальність", а також "контент з ефектом занурення". Однак, як свідчить практика, у багатьох науковців відсутнє чітке уявлення про те, що означають ці вислови і чим вони відрізняються один від одного" [3, с. 232]. Такі технології як віртуальна реальність, доповнена реальність або змішана реальність, всі вони пов'язують між собою культурні артефакти та цифрову інформацію, яка в силу своєї специфіки, здатна зберігати та відтворювати об'єкти у віртуальному середовищі.

Культурна спадщина здатна до подолання цивілізаційних протиріч завдяки фактору соціальної згуртованості. Так, наприклад, культурна спадщина має потенціал для об'єднання суспільства, зміцнення національної ідентичності та сприяння соціальній згуртованості, які можна спостерігати в українському суспільстві. Збереження та популяризація культурних надбань, як показує практика, можуть стати основою для діалогу між різними соціальними групами, етнічними спільнотами чи, навіть, – поколіннями. Філософія гуманізму та мультикультуралізму підкреслює важливість взаємної поваги та визнання культурного різноманіття як основи для мирного співіснування: "Поняття пам'яток і спадщини виникли в культових об'єктах і практиках, які мають вирішальне значення для

ідентичності та безперервності колективних утворень, таких як сім'я, династія, місто, держава і, що найважливіше, нація. Ідея історичної пам'ятки передбачала усвідомлення розриву з минулим і потребу раціонального переприсвоєння (або ретроспективної конструкції) традиції" [6, с. 5].

Сьогодні культурна спадщина стикається з багатьма викликами, пов'язаними з глобалізацією, технологічними змінами та соціальними конфліктами. Соціально-філософський аналіз цих процесів дозволяє не лише зрозуміти їхній вплив на культурну спадщину, але й знайти шляхи для її збереження та розвитку. Як висновок, можна сказати, що у сучасному світі важливо поєднувати відкритість до нових ідей із збереженням власної культурної ідентичності, інтегруючи новітні технології у процес збереження культурних надбань та використовуючи культурну спадщину як фактор соціальної згуртованості. Таким чином, є можливість забезпечити "трансферу" культурних цінностей наступним поколінням, що у свою чергу, збереже багатство, різноманітність людської цивілізації.

Список використаних джерел

1. Барановська Н. М. Національна історико-культурна спадщина в системі історичної пам'яті та викликів сучасної глобалізації. *Historical and Cultural Studies*. 2016. №3. С. 7-12.
2. Бірвова О. Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. №26. С. 90–94.
3. Волинець, В. О. Віртуальна, доповнена і змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем. *Питання культурології*. 2021. №37. С. 231–243
4. Кулиняк М. А. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2022. №3. С. 218–227.
5. Boboc R. G., Bautu E., Gîrbacia F., Popovici N., Popovici D.-M. Augmented Reality in Cultural Heritage: An Overview of the Last Decade of Applications. *Applied Sciences*. 2022. Vol. 12. 9859.
6. Gamboni D. World Heritage: Shield or Target? *Conservation: The Getty Conservation Institute Newsletter*. 2001. Vol. 16. No. 2. P. 5-11.

УДК 1:005.7:316

JEL Classification: D83

Пономаренко І. В.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКИХ МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

В умовах динамічного сучасного світу, який характеризується як швидкими змінами соціально-культурних, політико-економічних та інших процесів, питання управлінських моделей набуває особливої ваги та філософського змісту. Саме тому філософський аналіз цих моделей дозволяє глибше зрозуміти їх сутнісний характер та прагматичну ефективність.

Для філософського аналізу засад управлінських моделей необхідно звернутися до певних філософських принципів, на яких вони базуються. Мова іде про фундаментальні принципи раціональності, яка диктує верховенство розуму та логіки, моралі та етики, свободи та соціальної відповідальності. Ці та інші ключові принципи лежать в основі сутнісних характеристик управлінських моделей.

Управління традиційно розуміється як процес планування, організації, керівництва та контролю діяльності людини, або групи людей, або організації для досягнення певних цілей та результатів. Важливим аспектом постає те, що воно включає в себе як прийняття рішень, так і розподіл ресурсів, координацію дій і мотивацію персоналу. Ось чому керівник у процесі управління стоїть перед вибором, які стратегії використовувати, якими технологіями керуватися, і саме тому моделювання управління є вкрай важливим, оскільки воно дозволяє розв'язувати більшість управлінських проблем.

На нашу думку, управління має укорінений в суті системний характер, який представляє собою актуальний предмет філософського дослідження, зважаючи на соціокультурну турбулентність та процеси глобалізації XXI ст. Феномен управління має свою специфіку на багатьох рівнях –

особистісному, організаційному, державному, міжнародному тощо, відповідно, актуалізуючи теоретичні пошуки, спираючись на підходи філософської антропології, філософії освіти, соціальної філософії тощо. Подібної думки дотримується М. Куртц та Е. Шранк, які зазначають: "Пануючий науковий консенсус щодо зв'язку належного врядування – якості державного управління – з економічним розвитком зазнав напрочуд мало емпіричного дослідження. Ми досліджуємо відносини, ставлячи два запитання: наскільки ми впевнені в наших міжнаціональних показниках ефективного управління? Наскільки надійними є емпіричні основи причинно-наслідкового зв'язку між зростанням та управлінням?" [8].

За походженням управлінські моделі традиційно поділяють за географічним принципом, це можуть бути американська модель, західноєвропейська чи японська моделі [5]. Американська модель управління характеризується акцентом з одного боку на індивідуальні досягнення людини, саме тому вона людиноцентрична. З іншого боку, американська модель є прагматично орієнтованою на ефективність та інновації. Іншими словами, вона передбачає високу ступінь децентралізації, яка сприяє прийняттю рішень на різних рівнях організації, що, у свою чергу, реалізується завдяки фіксованим показникам успішності. Якщо розглянути західноєвропейську модель, то вона зосереджується на соціальному партнерстві, яке акцентує увагу на рівноправності людей та колективних угодах. Така модель часто включає тісну співпрацю між працівниками і керівництвом, вона акцентує увагу на таких явищах як стійкість, соціальний захист, і, звісно, – відповідальність перед суспільством. Для філософського аналізу особливий інтерес представляє японська модель управління, яка вирізняється своєю оригінальністю та орієнтацією на довгострокове планування, командну роботу та безперервне вдосконалення процесів (кайдзен). Вона відома також своєю унікальною корпоративною культурою, де лояльність працівників до компанії і спільні цінності грають чи не ключову роль.

Необхідно наголосити на тому, що кожна з вищезазначених моделей не може однозначно бути охарактеризована як найбільш оптимальна та виважена, і вибір конкретної моделі залежить від культурних, економічних та соціальних умов, в яких функціонує організація. У сучасному глобалізованому світі, все

частіше спостерігається тенденція до інтеграції та адаптації різних управлінських моделей, з метою створення найбільш ефективних та гнучких систем управління. У своїй роботі В. Гуменюк та М. Прищак зазначають, що Японія, будучи відносно невеликою країною з високою щільністю населення та обмеженими ресурсами, часто стикається з природними катаклізмами, що викликають почуття небезпеки серед населення [1]. Ці фактори сприяють формуванню гострого відчуття необхідності національної єдності серед японців, і вони повною мірою усвідомлюють, що їхнє виживання залежить від єдності та соціальної згуртованості.

Однією з головних причин такого стрімкого успіху Японії є використання нею унікальної моделі менеджменту, особливої управлінської моделі, орієнтованої на людський фактор. Аналізуючи історію розвитку Японії, можна виділити певні методи праці та поведінки, які відповідають національній специфіці: "Японська система менеджменту визнана найбільш ефективною у світі. Головна її особливість – вміння працювати з людьми" [1, с. 23]. Дослідники описують шість рис японської управлінської моделі за Х. Йосихара, а саме: система довіри і гарантія зайнятості; управління, засноване на інформації; управління, орієнтоване на якість; цінності корпорації; присутність керівництва на виробництві; підтримання порядку і чистоти [1, с. 22-23]. Кожна з цих рис має під собою глибоке філософське розуміння причин та сутнісних рис, так, наприклад, система довіри має мати певне парадигмальне визначення поняття "довіра". Про це пише дослідниця О. Кожем'якіна, яка спирається на погляди щодо концепту довіри футуролога Ф. Фукуями, зазначаючи, що ця країна відзначається великими корпораціями з високою концентрацією промислового виробництва, що сприяє її економічній стабільності та інноваційності [2, с. 287]. Інший автор підтверджує ці тези у своєму дослідженні, вона пише: "Японський менеджмент докладає значних зусиль до створення загальнодержавної системи навчання управлінського персоналу в компаніях. Ця система має складну організаційну структуру, що об'єднує державні органи управління, державні та приватні інститути, міжкорпоративні та громадські асоціації, внутрішні курси для працівників тощо" [4, с. 69]. Сам Ф. Фукуяма пише наступне: "Причина того, що Японія досягла цієї мети, полягає в тому, що японське суспільство має набагато

більшу схильність до спонтанної комунікабельності, ніж суспільства на кшталт Китаю чи Франції з відносно слабким середнім рівнем. Радіус довіри в Японії поширюється далеко за межі сім'ї чи походження до широкого спектру проміжних соціальних груп" [7, с. 206].

У контексті дослідження філософських аспектів управлінських моделей сучасності, окремо теоретичному аналізу можна піддати поняття "інформація", "якість", "корпоративні цінності" тощо. Так само можна окремо дослідити і вплив на управлінські моделі факторів зовнішнього соціального середовища, його впорядкованості з точки зору впорядкованості та гармонійності. Так, наприклад, теорія розбитих вікон, яку сформулювали у 1982 році американські дослідники, свідчить про те, що оточення має психоемоційний вплив на людей, і для якісного управління необхідно враховувати й такі аспекти. У своїй статті М. Колодяжний зазначає, що низька емпіричних досліджень підтверджують правильність цієї теорії та важливість для загальносоціальних процесів, у тому числі і для управлінських моделей [3, с. 68].

Список використаних джерел

1. Гуменюк В. С., Прищак М. Д. Японська модель менеджменту. *Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*. 2017. С. 22-24.
2. Кожем'якіна О. М. Національно-культурне підґрунтя довіри: досвід Японії в трактовці Ф. Фукуяма. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. №2. С. 284-289.
3. Колодяжний М.Г. Теорія розбитих вікон: сутність і практика застосування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. №39. С. 67-72.
4. Майструк І. М. Управлінська культура в Японії і Сполучених Штатах Америки. *Український соціум*. 2007. №18. С. 69–80.
5. Назарчук Т. В. *Менеджмент організацій: Навчальний посібник*. Київ : "Центр учбової літератури", 2016. 560 с.
6. Юридична енциклопедія / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6. 768 с.
7. Fukuyama F. *Trust the Social Virtues and the Creation of Prosperity*. Free Press, 1995. 457 p.
8. Kurtz M. J., Schrank A. Growth and governance: Models, Measures, and Mechanisms. *Journal of Politics*. 2007. Vol. 69. No. 2. PP. 538–554.

УДК 327.7

JEL Classification: D83

Скубанов Б. І.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ У ПРОТИРІЧЧЯХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Культурна дипломатія відіграє ключову роль у сучасному світі, де глобалізація та міжкультурні взаємодії стають невід'ємною частиною міжнародних відносин, а для України, яка знаходиться на перетині різних цивілізаційних впливів та переживає складний процес національного становлення (особливо в умовах війни), культурна дипломатія є важливим інструментом у формуванні свого іміджу на міжнародній арені. Філософські засади цієї дипломатії потребують глибокого осмислення, враховуючи протиріччя цивілізаційного розвитку, з якими стикається сучасний світ: "Культурна дипломатія держави повинна спиратись перш за все на культурні запити суспільства, йти в ногу із сучасними світовими культурними тенденціями, а також брати участь у формуванні, осмисленні суспільного культурного розвитку, продукуванні нових ідей. Практика показує, що міжкультурна комунікація є потужним чинником лобювання зовнішньополітичних інтересів держави за допомогою продукування національних культурних цінностей" [3, с. 26].

У 2019 році в Україні відзначали 100-ліття культурної дипломатії. В світлі цієї події, Центральний державний архів вищих органів влади і управління України зроблена низка кроків, спрямованих на презентацію досягнень Української Народної Республіки (УНР) в сфері культурної дипломатії. Зокрема, було реалізовано проект "Світовий тріумф "Щедрика" – 100 років культурної дипломатії" [4]. Було видано збірку архівних документів за підтримки Українського культурного фонду, а саме видання має важливе історичне значення. Ця збірка є чудовим доказом того, що Україна має багату та складну історію, що охоплює різні етапи цивілізаційного

розвитку, що Україна знаходиться на перетині східноєвропейської, західноєвропейської та азійської культурних традицій, що впливає на її національну ідентичність та культурну політику. Цей історичний досвід створює підґрунтя для розробки унікальної культурної дипломатії, яка може сприяти взаєморозумінню між різними народами та культурами.

У своїй аналітичній доповіді О. Розумна стверджує, що політика культурної дипломатії "...володіє неабияким спектром можливостей впливати на питання національної безпеки, формування міжнародного іміджу, стимулювання розвитку культури та економіки, зміцнення національної ідентичності, просування системи демократичних цінностей тощо" [5, с. 4]. На думку авторки, сфери культурної дипломатії та культурної політики взаємопов'язані, завдання першої полягає в поширенні результатів дії другої, іншими словами політика має запропонувати культурний продукт, який буде поширено дипломатією. Дослідниця пропонує визначити основне завдання для культурної спільноти України: "необхідно створити власний культурний наратив для "передачі" у глобальному просторі, наратив, який буде сприйнято різними аудиторіями. Працюючи над цим, важливо озвучувати найактуальніші для України меседжі, враховуючи важливість ідей інформаційної відповідальності, патріотизму, громадянської солідарності, толерантності, волонтерства. Саме вони мають вплинути на оновлений образ України. Це, у свою чергу, позначиться на ідентичності наступного покоління українців: вона трансформуватиметься у бік відкритості, мобільності та динамічності" [5, с. 6].

За таких цивілізаційних протиріч як глобалізація, постають нові виклики перед Україною, оскільки вона приносить як можливості, так і виклики для культурної дипломатії. З одного боку, глобалізація сприяє поширенню української культури у світі та зміцненню міжнародних зав'язків, а з іншого боку, глобалізаційні процеси можуть призводити до затирання національних особливостей, загрожуючи культурною уніфікацією. У цьому контексті культурна дипломатія України повинна знайти баланс між інтеграцією у глобальний культурний простір та збереженням власної культурної самобутності, що особливо гостро стоїть в умовах війни. М. Шкурко зазначає, що зараз питання ідентичності стоїть актуально як ніколи: "З початком повномасштабного російського вторгнення дипломатичний корпус України використовує всі доступні

важелі, щоб заручитися підтримкою держав у збройному протистоянні агресору. Культурна дипломатія як вид публічної, можливо, не з перших днів, але все ж почала активно привертати увагу різноманітної цільової аудиторії до масштабного воєнного конфлікту. Нині це дієвий формат донесення правди про Україну та російсько-українську війну" [6, с. 741].

Однією з основних філософських засад культурної дипломатії є ідея плюралізму та діалогу культур, яка передбачає визнання та повагу до різноманітності культурних традицій, сприяння взаєморозумінню між народами. Україна, як країна з багатокультурним спадком, може стати своєрідним мостом між різними цивілізаціями, сприяючи діалогу та співпраці на міжнародному рівні. Це повертає до питання про культурну ідентичність та самобутність. Філософська основа культурної дипломатії України також включає захист та просування національної культурної ідентичності. Це означає активну роботу над збереженням та популяризацією української мови, літератури, мистецтва, традицій та історичної спадщини.

Культурна дипломатія повинна підкреслювати унікальність української культури та її внесок у світову культурну спадщину. Цей феномен у протиріччях цивілізаційного розвитку зазнав певних трансформацій: "Хоча явище культурної дипломатії як таке сягає корінням найдавнішого періоду цивілізованої стадії існування людства, поняття "культурна дипломатія" було запропоновано американським ученим Ф. Баргхоорному 60-х роках минулого століття. Він визначив його як... "галузь міжурядової пропаганди". З часом акценти змінилися і тепер культурну дипломатію визначають як "національну політику, яка покликана забезпечити експорт репрезентативних зразків культури цієї нації для досягнення цілей зовнішньої політики"" [2, с. 37]. Досягнення цілей необхідно передбачає вірної орієнтації у етичних вимірах культурної дипломатії. Так, наприклад, етика відіграє важливу роль у формуванні філософських засад культурної дипломатії. Іншими словами, філософські засади культурної дипломатії включають принципи поваги, толерантності, справедливості та відповідальності у міжнародних відносинах.

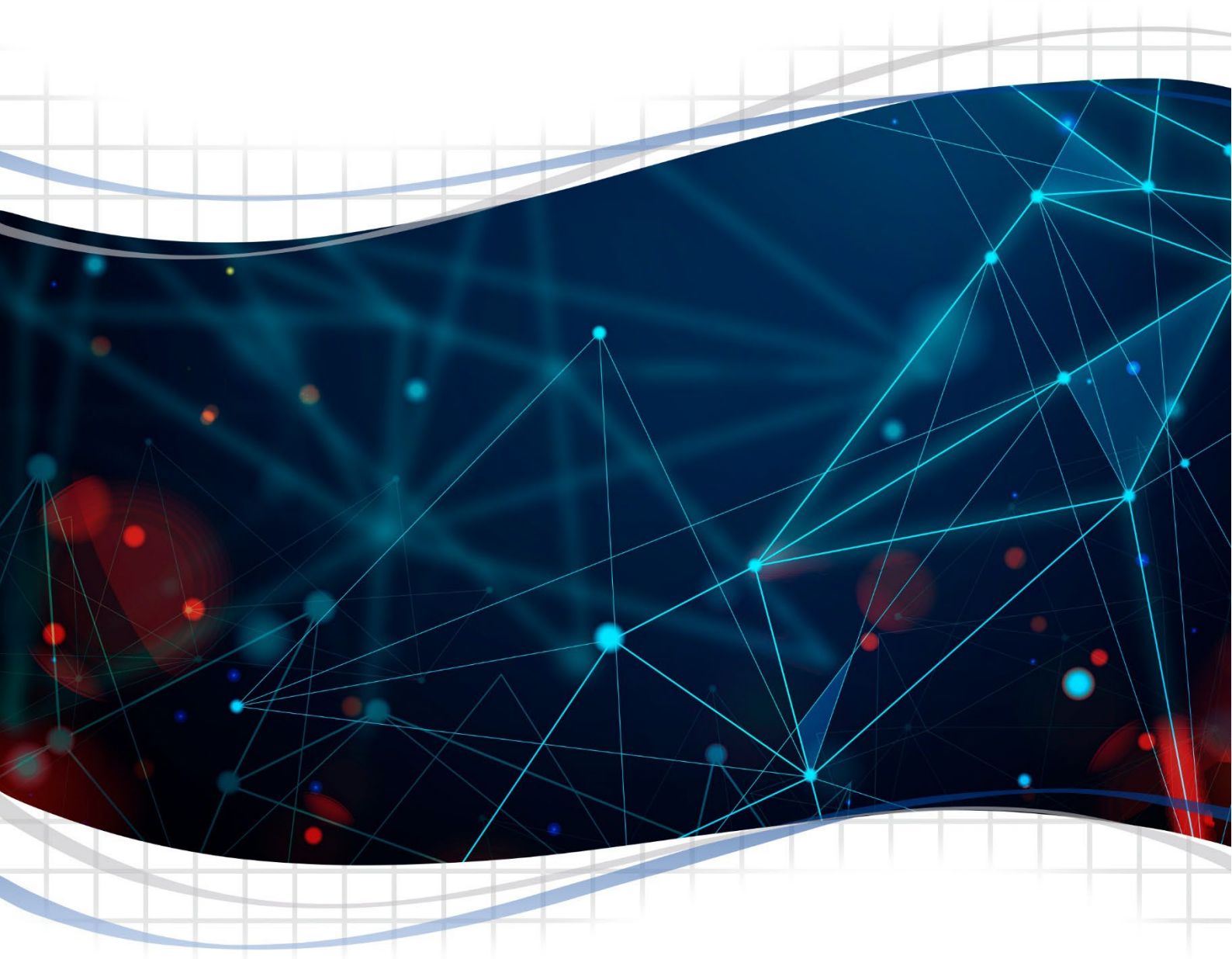
Коли мова заходить за виклики та перспективи культурної дипломатії України, то це питання необхідно поділити надвоє. Так, наприклад, культурна дипломатія України стикається з низкою викликів, і серед цих

викликів є і політична нестабільність, і економічні труднощі, і вплив різноманітних зовнішніх факторів. Щодо перспектив розвитку культурної дипломатії України, то вони включають активне використання новітніх технологій та медіа для поширення української культури. Відомо, що розвиток міжнародних культурних проектів допоможе зміцнити позиції України на світовій арені, і це сприятиме її інтеграції у глобальний культурний простір, що і є основною метою українського суспільства. За результатами проведеного нещодавно соціологічного опитування, близько 82% респондентів пов'язують перспективи розвитку нашої держави із вступом до Європейського Союзу [1]. На нашу думку, культурна дипломатія України, заснована на філософських принципах плюралізму, діалогу культур, захисту культурної ідентичності та інших етичних принципах, може стати потужним інструментом у протистоянні цивілізаційним викликам XXI століття.

Список використаних джерел

1. Думки і погляди українців щодо відносин України із Заходом: результати телефонних опитування, проведених 14-22 лютого 2023 року і 22 лютого-6 березні 2023 року. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1203&page=1>.
2. Кушнарєва М. Українська культурна дипломатія під час війни. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. №67. С. 35-53.
3. Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії України в сучасних умовах. Гуманітарні візії. Львів: НУ "Львівська політехніка", 2017. № 3. С. 25-30.
4. Пересунько Т. Світовий тріумф "Щедрика" – 100 років культурної дипломатії України (збірник архівних документів) (укр.). Київ : Видавничий дім "АртЕк", 2018. 200 с.
5. Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. Аналітична доповідь. Київ, 2016. 53 с.
6. Шкурко М. Культурна дипломатія під час війни. Україна дипломатична: Науковий щорічник. 2023. С. 741-749.

**Research
Europe.org**